

Set regional de instrumente

pentru identificarea și combaterea
dezinformării anti-UE și
anti-occidentale



Elaborat de:



Finanțat de:



**Finanțat de
Uniunea Europeană**

Această publicație a fost elaborată în cadrul proiectului FACT – Cadrul pentru abordarea și contracararea amenințărilor generate de dezinformare, implementat de Institutul de Drept din Kosovo (KLI), Centrul pentru Studiul Democrației și Guvernării (CSDG), SCOOP Macedonia și Societatea Academică din România (SAR) și finanțat de Uniunea Europeană.

Finanțat de Uniunea Europeană. Cu toate acestea, punctele de vedere și opiniile exprimate aparțin exclusiv autorilor și nu reflectă neapărat opiniile Uniunii Europene sau ale Agenției Executive Europene pentru Educație și Cultură (EACEA). Nici Uniunea Europeană, nici EACEA nu pot fi considerate responsabile pentru acestea.

Nicio parte a acestei publicații nu poate fi reprodușă, stocată într-un sistem de stocare și regăsire a informațiilor sau transmisă sub nicio formă și prin niciun mijloc – fie el electronic, mecanic, prin fotocopiere, înregistrare sau altfel – fără permisiunea prealabilă scrisă a deținătorilor drepturilor de autor.

August 2026

Declarație privind utilizarea inteligenței artificiale: Instrumentele de inteligență artificială (IA) generativă au fost utilizate în timpul elaborării acestui set de instrumente pentru a sprijini anumite sarcini de redactare, inclusiv îmbunătățirea lizibilității, sintetizarea materialelor de documentare, transcrierea, identificarea unor surse suplimentare de cercetare și a bunelor practici, sprijinirea elaborării exercițiilor practice și asistarea la traducere. IA nu a înlocuit expertiza umană, discernământul sau responsabilitatea editorială. Întregul conținut a fost revizuit, verificat, editat și aprobat de echipa de redactare a setului de instrumente și ulterior rafinat prin procesul de evaluare inter pares (peer review).

Cuprins

4 Partea I

Înțelegerea dezinformării anti-UE și anti-occidentale

-
- 06 Introducere
 - 09 Informații de bază despre integrarea europeană
 - 25 Narațiuni anti-UE și anti-occidentale în regiune

42 Partea a II-a

Identificarea și combaterea dezinformării anti-UE și anti-occidentale

-
- 44 Ciclul dezinformării
 - 49 Tehnici de manipulare a informațiilor
 - 53 Identificarea conținutului manipulator
 - 56 Verificarea afirmațiilor
 - 58 Vulnerabilități la dezinformare
 - 60 Răspunsurile instituționale
 - 63 Mecanisme instituționale

69 Partea a III-a

Instrumente practice pentru practicieni

-
- 71 Anexa 1. Glosar
 - 74 Anexa 2. Exerciții practice
 - 87 Anexa 3. Resurse pentru practicieni

Partea I.

Înțelegerea dezinformării
anti-UE și anti-occidentale



Introducere /1.

- MESAJ CHEIE -

DEZINFORMAREA ANTI-UE ȘI ANTI-OCCIDENTALĂ SE PROPAGĂ ADESEA DISCRET, PRIN NARAȚIUNI PERSISTENTE, MAI DEGRABĂ DECÂT PRIN ȘTIRI FALSE SPECTACULOASE. ÎN TIMP, ACESTE NARAȚIUNI POT MODELA OPINIA PUBLICĂ ȘI POT DEVENI O AMENINȚARE STRATEGICĂ LA ADRESA GUVERNĂRII DEMOCRATICE, A ÎNCREDERII PUBLICE ȘI A INTEGRĂRII EUROPENE.

■ De ce acest set de instrumente?

Dezinformarea a devenit una dintre cele mai semnificative provocări la adresa guvernării democratice, a încrederii publice și a integrării europene în Balcanii de Vest. Deși informațiile false sau înșelătoare nu reprezintă un fenomen nou, mediul informațional digital actual permite propagarea rapidă, dincolo de frontiere, a narațiunilor manipulative, care vizează adesea instituțiile publice, procesele democratice și încrederea cetățenilor în Uniunea Europeană și în valorile acesteia.

Balcanii de Vest rămân deosebit de vulnerabili la manipularea informațiilor și la ingerințele externe, din cauza unei combinații de factori: competiție geopolitică, probleme regionale nerezolvate, polarizare politică ridicată, scăderea încrederii în instituții și un peisaj mediatic tot mai fragmentat.

Aceste vulnerabilități creează un teren propice pentru narațiuni coordonate, anti-UE și anti-occidentale, care urmăresc să submineze instituțiile democratice, să slăbească sprijinul public pentru reforme și să erodeze încrederea în procesul de integrare europeană.

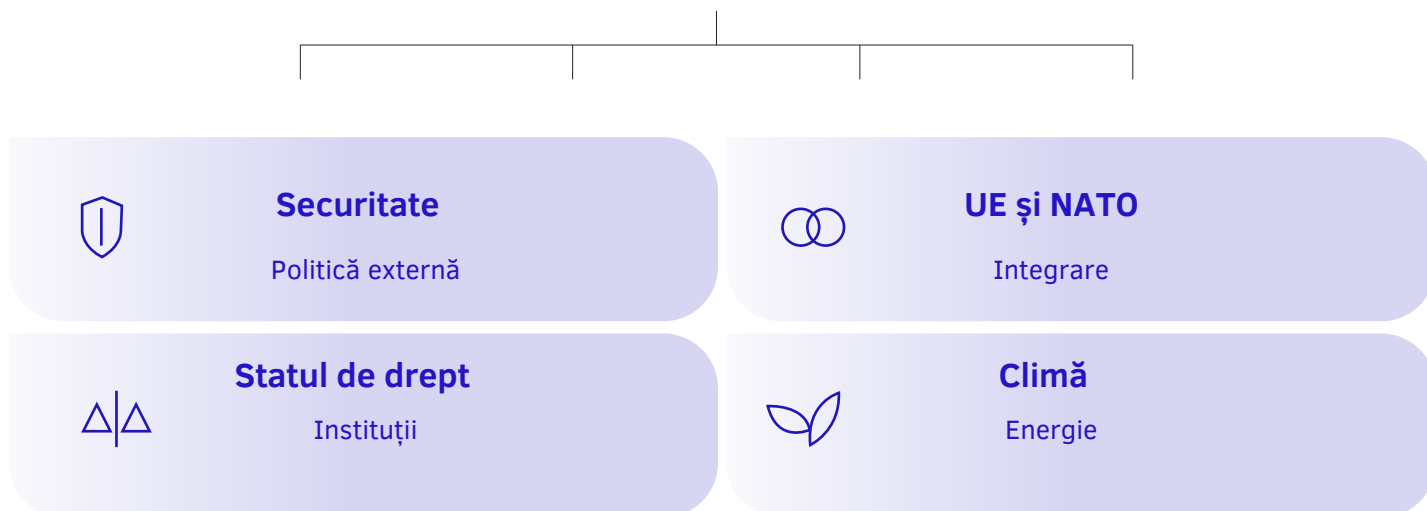
- MESAJ CHEIE -

DEZINFORMAREA ANTI-UE ȘI ANTI-OCCIDENTALĂ NU ESTE ÎNTÂMPLĂTOARE. ACEASTA VIZEAZĂ ÎN MOD CONSTANT DOMENII DE POLITICI CARE INFLUENȚEAZĂ ÎNCREDEREA CETĂȚENILOR ÎN INSTITUȚIILE DEMOCRATICE, ÎN POLITICILE PUBLICE ȘI ÎN PROCESUL DE INTEGRARE EUROPEANĂ.

Acest set de instrumente se concentrează asupra celor patru domenii exploatate cel mai frecvent în Balcanii de Vest și în UE, ajutând utilizatorii să recunoască narațiunile recurente și să răspundă cu fapte și dovezi.

ÎNCREDEREA ÎN DEMOCRAȚIE

Dezininformare anti-UE și anti-occidentală



Acest set de instrumente a fost elaborat pentru a sprijini activitatea practicienilor – inclusiv organizații ale societății civile, profesioniști din mass-media, educatori, cercetători și alte părți interesate – în creșterea gradului de conștientizare cu privire la dezinformarea anti-UE și anti-occidentală și în consolidarea rezilienței societății în fața acesteia. În loc să se concentreze exclusiv pe afirmații false individuale, setul de instrumente îi ajută pe practicieni să identifice narațiunile recurente, să înțeleagă modul în care acestea evoluează în timp, să evalueze impactul lor potențial și să aplice abordări bazate pe dovezi pentru a combate dezinformarea.

Conceput ca o resursă practică, setul de instrumente oferă materiale care pot fi adaptate pentru prezentări, ateliere, dezbateri publice, campanii de conștientizare și activități de formare. Materialul include exemple practice, studii de caz, întrebări pentru discuții, jocuri de rol și exerciții interactive care pot fi adaptate pentru diverse categorii de public, inclusiv cetățeni, studenți, tineri jurnaliști, educatori și lideri comunitari. În plus, acesta reunește o serie de instrumente de verificare, recomandări de lectură și materiale de referință pe care practicienii le pot utiliza pentru a-și aprofunda cunoștințele și a explora în detaliu anumite subiecte.

Acest set de instrumente este conceput ca un document dinamic. Pe parcursul implementării proiectului, acesta va fi testat în cadrul unor ateliere cu cetățeni din țările participante, până în februarie 2027. Feedback-ul primit de la participanți și practicieni cu privire la claritatea, relevanța și utilitatea sa practică va fi integrat într-o versiune revizuită și finală.

Pentru a completa această resursă, va fi dezvoltată și o versiune a setului de instrumente adaptată pentru cetățeni. În timp ce prezenta ediție este destinată în primul rând practicienilor care desfășoară activități de informare și instruire, versiunea pentru cetățeni va prezenta conceptele-cheie și orientările practice într-un format simplificat și mai accesibil publicului larg.

PENTRU MAI MULTE INFORMAȚII

- SEAE (2024). Al doilea raport privind amenințările de manipulare a informațiilor și ingerințele străine
- Comisia Europeană (2024). Pachetul privind extinderea
- OCDE (2024). Facts not Fakes (Fapte, nu falsuri)
- Consiliul Europei. Dezordinea informațională (Information Disorder)

Perspectivă regională

Acest set de instrumente este rezultatul cooperării regionale între organizații din Albania, Kosovo, Macedonia de Nord și România. Reunirea perspectivelor din țări candidate la UE și dintr-un stat membru al UE permite compararea tiparelor comune de dezinformare, identificarea vulnerabilităților comune și evidențierea practicilor eficiente pentru consolidarea rezilienței democratice.

Deși fiecare țară se confruntă cu contexte politice și sociale distincte, multe dintre narațiunile de dezinformare care circulă în regiune urmează tipare remarcabil de similare. Acestea vizează frecvent instituțiile democratice, reformele judiciare, integrarea europeană, cooperarea în domeniul securității, politicile de mediu și încrederea publicului în instituțiile statului. Înțelegerea acestor tipare comune le permite părților interesate să depășească etapa verificării faptelor (fact-checking) ca simplă reacție și să adopte răspunsuri mai strategice și preventive.



ȘTIAȚI CĂ?



Majoritatea acțiunilor de dezinformare anti-UE combină fapte reale cu interpretări înșelătoare, o prezentare menită să stârnească emoții și o amplificare coordonată.

Informații de bază privind integrarea europeană /2.

Scopul acestei secțiuni

Această secțiune oferă informații simple, fiabile și accesibile despre Uniunea Europeană, valorile UE, integrarea europeană în Balcanii de Vest, importanța reformelor și miturile comune despre UE și NATO. Ea urmărește să stabilească o bază comună pentru capitolele următoare, asigurându-se că toți cititorii împărtășesc o înțelegere comună a conceptelor și problemelor cheie discutate în cadrul acestui set de instrumente.

Ce este Uniunea Europeană? /2.1.



- MESAJ CHEIE -

UNIUNEA EUROPEANĂ ESTE O UNIUNE POLITICĂ ȘI ECONOMICĂ FORMATĂ DIN 27 DE ȚĂRI EUROPENE CARE COOPEREAZĂ PRIN INTERMEDIUL UNOR INSTITUȚII COMUNE, NORME COMUNE ȘI POLITICI CONVENITE ÎN COMUN.

Ce înseamnă acest lucru:

Fiecare stat membru își păstrează propriul guvern, parlament, constituție, limbă și identitate națională. Cu toate acestea, țările UE au convenit să ia decizii comune în anumite domenii în care cooperarea este mai eficientă decât acțiunea individuală. Aceste domenii includ comerțul, piața unică, protecția consumatorilor, standardele de mediu, concurența, agricultura, cooperarea în domeniul justiției și aspecte ale politicii externe și de securitate.

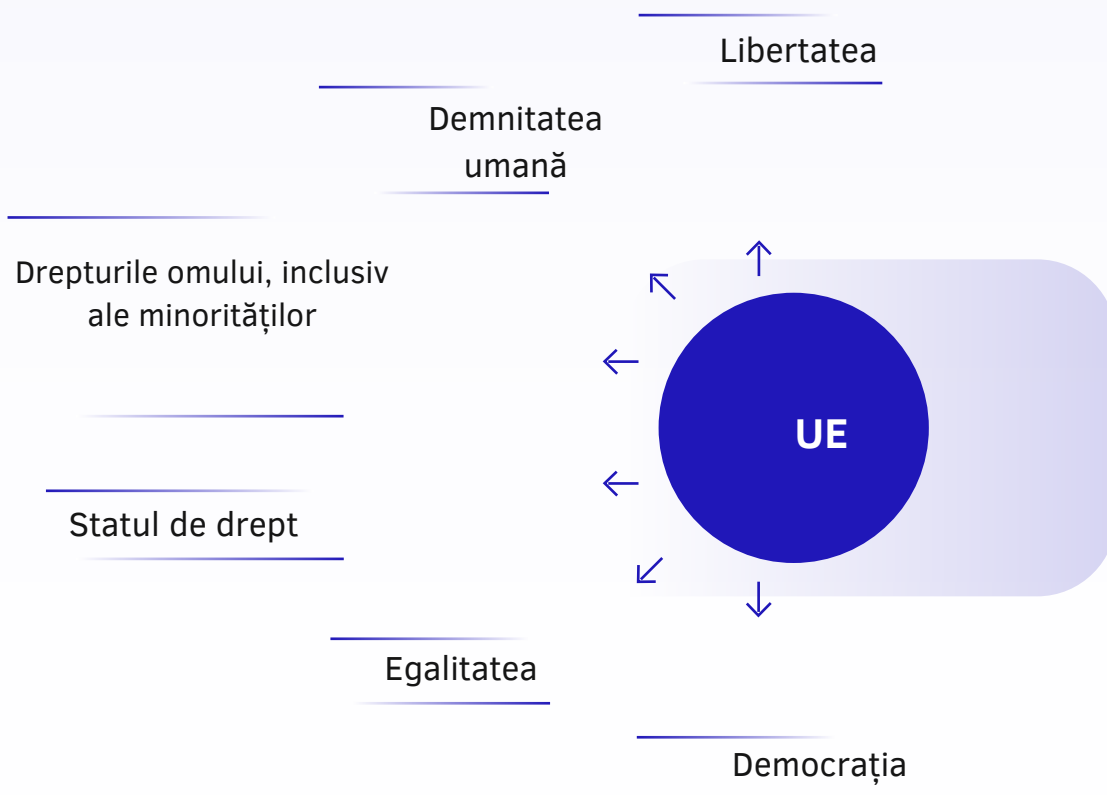
UE a fost creată după cel de-al Doilea Război Mondial pentru a promova pacea, stabilitatea, democrația și cooperarea economică în Europa. În timp, UE a devenit un proiect politic și juridic mai amplu, bazat pe norme comune, instituții partajate și responsabilități reciproce între statele membre.

Una dintre cele mai importante componente ale UE este piața unică. Piața unică permite circulația mai liberă a bunurilor, serviciilor, persoanelor și capitalului între statele membre, în baza unor norme comune. Acest lucru are un impact practic asupra întreprinderilor, lucrătorilor, studenților, consumatorilor și instituțiilor.

PENTRU MAI MULTE INFORMAȚII

- Uniunea Europeană – Obiective și valori
- Uniunea Europeană – Date și cifre esențiale
- Comisia Europeană – Piața unică

Care sunt valorile UE? /2.2.



- MESAJ CHEIE -

UE SE ÎNTEMEIAZĂ PE VALORILE DEMNITĂȚII UMANE, LIBERTĂȚII, DEMOCRAȚIEI, EGALITĂȚII, STATULUI DE DREPT ȘI RESPECTĂRII DREPTURILOR OMULUI, INCLUSIV A DREPTURILOR PERSOANELOR APARTINÂND MINORITĂȚILOR.

Ce înseamnă acest lucru

Valorile Uniunii Europene sunt definite la articolul 2 din Tratatul privind Uniunea Europeană. Aceste valori includ respectarea demnității umane, libertatea, democrația, egalitatea, statul de drept și drepturile omului. De asemenea, ele includ pluralismul, nediscriminarea, toleranța, justiția, solidaritatea și egalitatea între femei și bărbați (EUR-Lex, 2012).

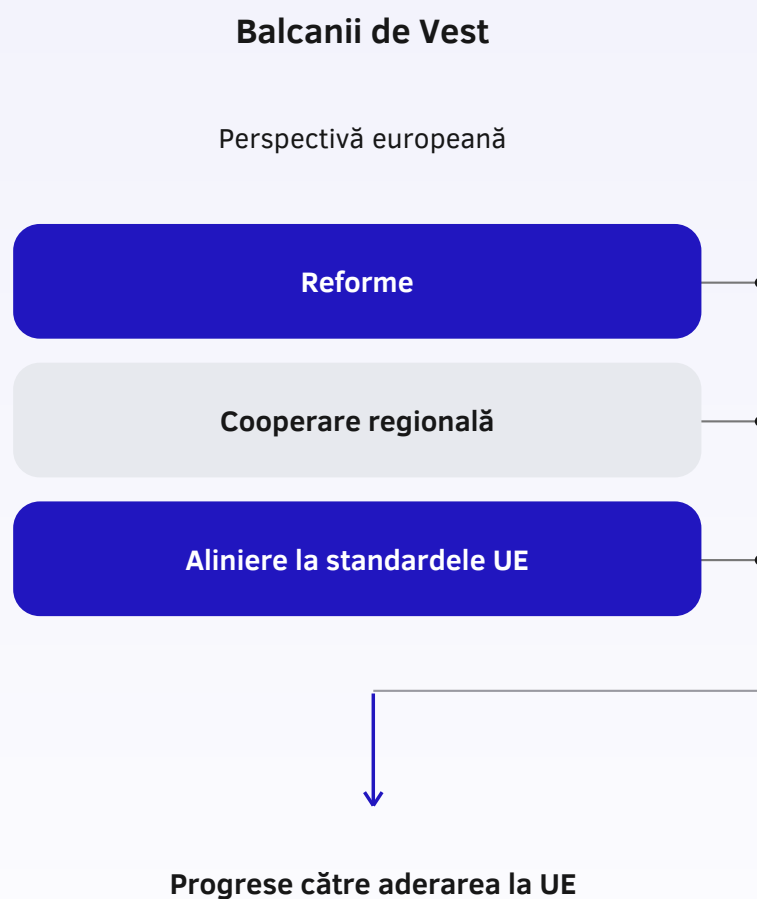
Aceste valori nu au doar o semnificație simbolică. Ele reprezintă standarde juridice și politice care ghidează modul de funcționare a UE și procesul de aderare al țărilor. O țară care dorește să adere la UE trebuie să demonstreze că instituțiile sale protejează democrația, drepturile omului, drepturile minorităților și statul de drept.

În practică, acest lucru înseamnă că integrarea în UE este strâns legată de aspecte precum securitatea, independența instanțelor judecătorești, alegerile corecte, măsurile anticorupție, libertatea mass-mediei, o administrație publică profesionistă, tratamentul egal și protecția grupurilor vulnerabile.

PENTRU MAI MULTE INFORMAȚII:

- Uniunea Europeană – Tratatate fondatoare și valori
- EUR-Lex – Articolul 2 din Tratatul privind Uniunea Europeană
- EUR-Lex – Criteriile de la Copenhaga

Integrarea în UE a Balcanilor de Vest /2.3.



- MESAJ CHEIE -

BALCANII DE VEST AU O PERSPECTIVĂ EUROPEANĂ, ÎNSĂ PROGRESELE CĂTRE ADERAREA LA UE DEPIND DE REFORME, DE COOPERAREA REGIONALĂ ȘI DE ALINIAREA LA STANDARDELE UE.

Ce înseamnă acest lucru

Termenul „Balcanii de Vest” se referă, de obicei, la Albania, Bosnia și Herțegovina, Kosovo, Muntenegru, Macedonia de Nord și Serbia. UE a confirmat în repetate rânduri că regiunea are un viitor european, ceea ce înseamnă că aceste țări pot avansa spre aderarea la UE dacă îndeplinesc condițiile necesare.

Integrarea în UE este un proces treptat și bazat pe îndeplinirea criteriilor. Caracterul gradual înseamnă că țările avansează pas cu pas prin intermediul acordurilor, reformelor, evaluărilor, negocierilor și alinierii la legislația UE. Faptul că procesul se bazează pe merite înseamnă că progresul depinde de rezultate concrete, nu doar de declarații politice.

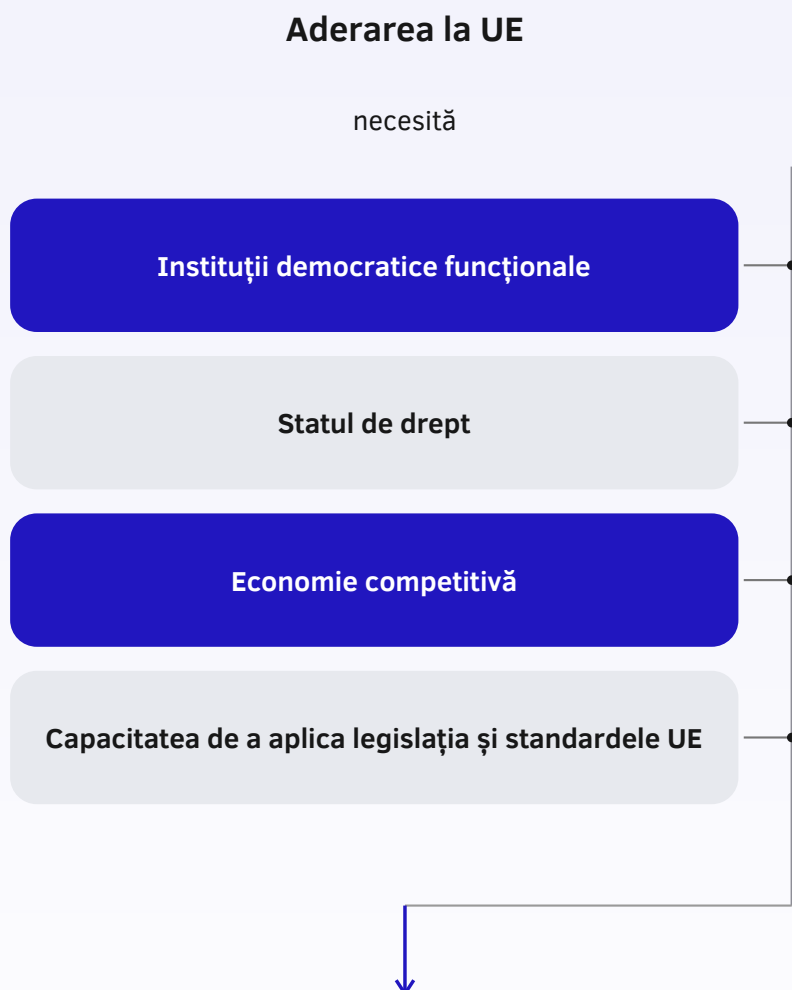
Comisia Europeană evaluează periodic progresele înregistrate de țările implicate în procesul de extindere. Aceste rapoarte analizează domenii precum democrația, statul de drept, administrația publică, economia, drepturile fundamentale, justiția, securitatea, mediul și alinierea la legislația UE.

De asemenea, UE sprijină Balcanii de Vest prin asistență financiară și tehnică. Planul de creștere pentru Balcanii de Vest urmărește să apropie regiunea de piața unică a UE, să consolideze cooperarea economică regională, să accelereze reformele și să sprijine convergența socioeconomică prin intermediul Facilității pentru reformă și creștere.

PENTRU MAI MULTE INFORMAȚII:

- Comisia Europeană - Extindere
- Comisia Europeană - Planul de creștere pentru Balcanii de Vest
- Consiliul Uniunii Europene - Relațiile UE-Balcanii de Vest

De ce sunt importante reformele /2.4.



De aceea reformele sunt importante

- MESAJ CHEIE -

**REFORMELE SUNT IMPORTANTE DEOARECE ADERAREA LA UE NECESITĂ INSTITUȚII DEMOCRATICE
FUNCȚIONALE, STATUL DE DREPT, O ECONOMIE COMPETITIVĂ ȘI CAPACITATEA DE A APLICA
LEGISLAȚIA ȘI STANDARDELE UE.**

Ce înseamnă acest lucru

O țară nu poate adera la UE doar pentru că își dorește acest lucru. Ea trebuie să îndeplinească criteriile de la Copenhaga. Aceste criterii impun existența unor instituții democratice stabile, a statului de drept, respectarea drepturilor omului și a drepturilor minorităților, o economie de piață funcțională și capacitatea de a-și asuma obligațiile care decurg din calitatea de membru al UE.

Prin urmare, reformele se află în centrul procesului de integrare în UE. Acestea includ reforma sistemului judiciar, măsuri anticorupție, reforma administrației publice, reforme economice, reforme în domeniul mediului, reforme în educație și pe piața muncii, precum și protecția drepturilor fundamentale.

Aceste reforme nu reprezintă doar cerințe tehnice pentru Bruxelles. Ele sunt importante pentru cetățenii fiecărei țări candidate. Reforma sistemului judiciar influențează accesul oamenilor la un act de justiție echitabil. Reforma anticorupție influențează modul în care sunt utilizate fondurile publice. Reforma administrației publice influențează calitatea serviciilor, care trebuie să fie profesioniste, transparente și furnizate într-un interval de timp rezonabil. Reforma în domeniul mediului afectează calitatea aerului, sănătatea publică, gestionarea deșeurilor, protecția apelor și reziliența climatică.

PENTRU MAI MULTE INFORMAȚII:

- EUR-Lex - Criteriile de la Copenhaga
- Comisia Europeană - Rapoartele privind extinderea din 2025

Rolul UE și al partenerilor occidentali în regiune /2.5.



- MESAJ CHEIE -

UE ȘI PARTENERII OCCIDENTALI SPRIJINĂ REFORMELE, PACEA, INSTITUȚIILE DEMOCRATICE, SECURITATEA ȘI COOPERAREA REGIONALĂ ÎN BALCANII DE VEST.

Ce înseamnă acest lucru

UE este unul dintre cei mai importanți parteneri politici, economici și de dezvoltare ai țărilor din Balcanii de Vest. Aceasta sprijină regiunea prin politica de extindere, asistență financiară, expertiză tehnică, sprijin pentru investiții, reforme democratice, programe privind statul de drept, tranziția ecologică, infrastructură, educație și cooperare regională.

Și partenerii occidentali joacă roluri importante. Statele Unite, NATO, Consiliul Europei, OSCE și diverse state europene sprijină diferite aspecte legate de pace, securitate, guvernare democratică, drepturile omului, statul de drept și dezvoltarea instituțională.

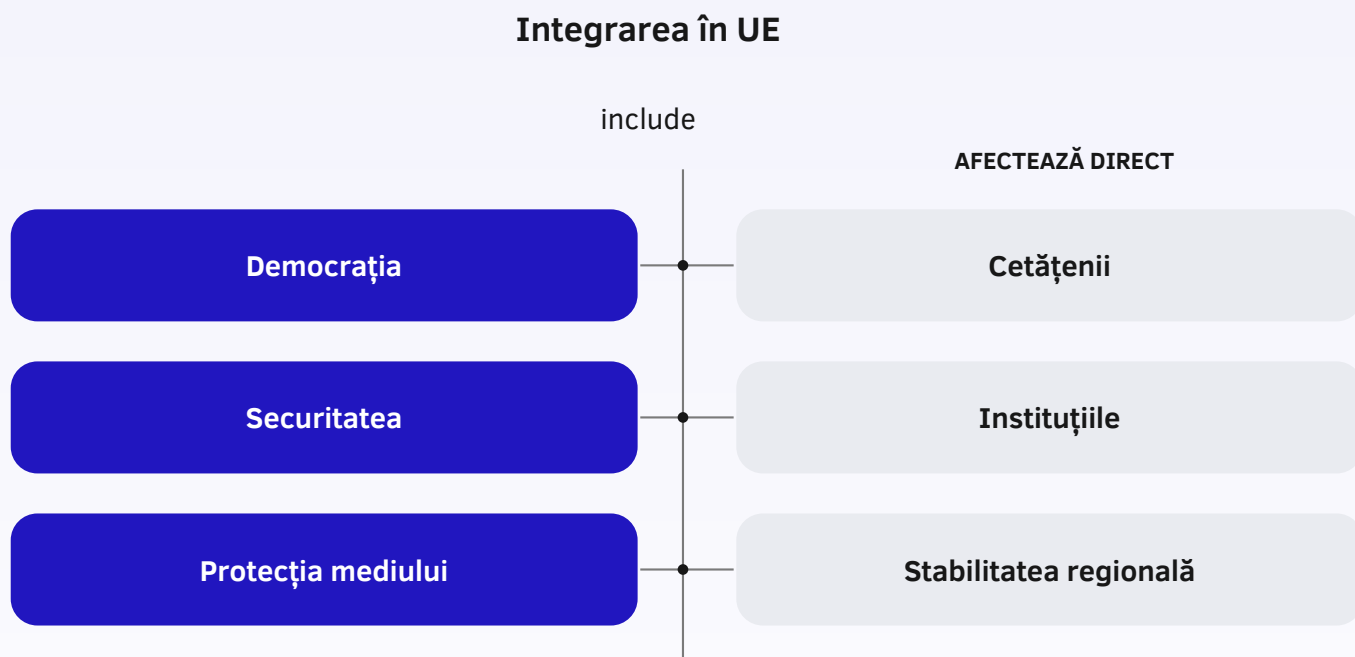
UE și NATO sunt adesea menționate împreună, în special în contextul Balcanilor de Vest. UE este o uniune politică și economică unică, formată din 27 de state membre, întemeiată pe o ordine juridică comună și pe valori împărtășite. NATO este o alianță politico-militară axată pe apărarea colectivă și pe cooperarea în domeniul securității. Cu toate acestea, în Balcanii de Vest, rolurile lor au fost complementare. UE sprijină reformele, guvernarea, dezvoltarea economică și integrarea. NATO contribuie la cooperarea în domeniul securității și la stabilitate.

În Kosovo, NATO conduce KFOR din iunie 1999, ca operațiune de sprijinire a păcii, contribuind la crearea unui mediu sigur și la stabilitatea generală a regiunii.

PENTRU MAI MULTE INFORMAȚII

- SEAE – Balcanii de Vest
- NATO – Rolul NATO în Kosovo
- NATO – Extinderea și Articolul 10

Politicile Uniunii Europene privind democrația, securitatea și mediul /2.6.



- MESAJ CHEIE -

INTEGRAREA ÎN UE INCLUDE DEMOCRAȚIA, SECURITATEA ȘI PROTECȚIA MEDIULUI, DEOARECE ACESTE DOMENII AFECTEAZĂ ÎN MOD DIRECT CETĂȚENII, INSTITUȚIILE ȘI STABILITATEA REGIONALĂ.

Democrația

UE promovează instituțiile democratice, alegerile libere și corecte, libertatea mass-mediei, participarea civică și protecția împotriva dezinformării. Democrația nu se rezumă doar la vot. Ea presupune, de asemenea, instituții responsabile, mass-media independentă, o societate civilă activă, transparență și respectarea drepturilor.

Pentru țările candidate și potențial candidate, reformele democratice sunt strâns legate de aderarea la UE. UE monitorizează alegerile, funcționarea parlamentului, administrația publică, libertatea mass-mediei, spațiul de acțiune al societății civile, independența sistemului judiciar și eforturile de combatere a corupției.

Securitatea

Politica de securitate a UE vizează criminalitatea organizată, terorismul, criminalitatea informatică, traficul ilicit, gestionarea frontierelor, amenințările hibride și dezinformarea. Aceste provocări depășesc adesea frontierele naționale, astfel încât cooperarea între țări este esențială. Strategia UE privind securitatea internă stabilește un plan de lucru care prevede un cadru juridic mai solid, un schimb mai eficient de informații și o cooperare mai strânsă.

Pentru Balcanii de Vest, cooperarea în domeniul securității cu UE este importantă, deoarece regiunea și UE se confruntă cu provocări comune. Printre acestea se numără criminalitatea organizată, amenințările cibernetice, gestionarea migrației, dezinformarea, cooperarea la frontieră și stabilitatea regională.

Mediul

Cadrul politicii de mediu a UE este definit de Pactul verde european și de angajamentele climatice. UE își propune să atingă neutralitatea climatică până în 2050 și a stabilit obiectivul de a reduce emisiile nete de gaze cu efect de seră cu cel puțin 55 % până în 2030, comparativ cu nivelurile din 1990.

Pentru Balcanii de Vest, reformele în domeniul mediului reprezintă o parte importantă a integrării în UE. Acestea vizează calitatea aerului, gestionarea apelor, gestionarea deșeurilor, tranziția energetică, protecția biodiversității, acțiunile climatice și controlul poluării.

De ce este important

Democrația, securitatea și mediul sunt interconectate. Instituțiile slabe pot submina securitatea, pot reduce eficiența aplicării legislației de mediu și pot slăbi reziliența în fața amenințărilor emergente. Corupția poate afecta achizițiile publice și infrastructura. Dezinformarea poate slăbi dezbaterile democratice, poate eroda încrederea în instituții și poate spori vulnerabilitatea la amenințări hibride și la manipularea informațiilor din surse externe. Criminalitatea organizată poate exploata lacunele în:

PENTRU MAI MULTE INFORMAȚII

- Comisia Europeană – Protejarea democrației
- Comisia Europeană – Strategia de securitate ProtectEU
- Comisia Europeană – Acțiuni climatice și Pactul verde european
- Comisia Europeană – „Pregătiți pentru 55” (Fit for 55)

Mituri comune despre UE și NATO /2.7.

MIT 01

UE elimină identitatea națională.

FAPT

Statele membre ale UE își păstrează limbile, culturile, tradițiile, instituțiile și identitățile naționale. UE solicită cooperarea în domenii convenite, dar nu anulează identitatea culturală sau națională. Dimpotrivă, deviza oficială a UE – „Unită în diversitate” – reflectă angajamentul său de a respecta și de a celebra bogata diversitate culturală, lingvistică și națională a Europei. În temeiul tratatelor UE, Uniunea are obligația de a respecta și de a proteja această diversitate.

MIT 02

Integrarea în UE se rezumă doar la bani.

FAPT

Sprijinul financiar din partea UE este important, dar integrarea vizează, de asemenea, democrația, securitatea, statul de drept, drepturile omului, administrația publică, protecția mediului, drepturile consumatorilor și responsabilitatea instituțională.

MIT 03

Reformele sunt impuse doar din exterior.

FAPT

Aderarea la UE necesită reforme, însă acestea trebuie să aducă beneficii în primul rând cetățenilor. Instanțe puternice, servicii publice profesioniste, securitate, măsuri anticorupție și o guvernare responsabilă – toate acestea sunt priorități interne.

Mituri comune despre UE și NATO /2.7.

MIT 04

UE și NATO sunt același lucru.

FAPT

UE este o uniune politică, economică și juridică. NATO este o alianță politico-militară axată pe cooperarea în domeniul apărării și securității. Sunt organizații diferite, cu roluri complementare.

MIT 05

Statutul de candidat înseamnă aderarea rapidă la UE.

FAPT

Statutul de candidat reprezintă un pas important, dar nu garantează aderarea imediată. Procesul de aderare necesită ani de reforme, aliniere legislativă, negocieri, monitorizare și aprobarea statelor membre ale UE.

MIT 06

Integrarea în UE îi privește doar pe politicieni.

FAPT

Integrarea în UE îi afectează direct pe cetățeni. Aceasta influențează serviciile publice, siguranța, sistemul judiciar, școlile, universitățile, mediul de afaceri, standardele de mediu, protecția consumatorilor, oportunitățile de angajare și drepturile cetățenești.

PENTRU MAI MULTE INFORMAȚII

Uniunea Europeană – Obiective și valori • Comisia Europeană – Extindere • NATO – Tratatul Atlanticului de Nord • NATO – Extinderea și Articolul 10 • NATO – Clarificarea faptelor

Concluzie principală /2.8.

Integrarea europeană este un proces pe termen lung de transformare democratică, juridică, economică, instituțională și socială. Pentru Balcanii de Vest, aceasta nu reprezintă doar un obiectiv de politică externă. Este o agendă de reforme care vizează guvernanta, justiția, economia, educația, mediul, securitatea și viața cotidiană a cetățenilor.

Parcursul către UE necesită angajament politic, capacitate instituțională, încredere din partea publicului și o implementare concretă. Valoarea acestuia ar trebui măsurată nu doar prin progresele formale către aderare, ci și prin măsura în care reformele îmbunătățesc drepturile cetățenilor, serviciile, oportunitățile și încrederea în instituții.

Narațiuni anti-UE și anti-occidentale în regiune /3.

În cadrul atelierului regional „Identificarea și contracararea dezinformării anti-UE și anti-occidentale”, participanții au lucrat în grupuri pe țări pentru a identifica principalele narațiuni de dezinformare prezente în contextele lor specifice.

Discuțiile s-au concentrat pe conținutul acestor narațiuni, pe cei care le propagă, pe publicul vizat, pe canalele utilizate și pe motivele pentru care acestea au priză la public. Concluziile de mai jos nu oferă o cartografiere exhaustivă a tuturor narațiunilor de dezinformare, ci rezumă tendințele, exemplele și preocupările cheie identificate de participanții din Albania, Kosovo, Macedonia de Nord și România.

Albania, Kosovo, Macedonia de Nord și România au contexte politice și relații diferite cu Uniunea Europeană; cu toate acestea, multe dintre narațiunile de dezinformare care circulă în aceste țări urmează tipare similare. Acestea vizează frecvent instituțiile democratice, alegerile, statul de drept, integrarea europeană, securitatea, energia, migrația și politicile de mediu. Deși sunt adaptate circumstanțelor naționale, aceste narațiuni urmăresc adesea același obiectiv: reducerea încrederii în instituțiile publice, accentuarea diviziunilor politice și sociale și slăbirea încrederii în procesele democratice și în cooperarea europeană. Schimbul rapid de informații prin intermediul platformelor digitale și al ecosistemelor media regionale permite propagarea rapidă a acelorași narațiuni dintr-o țară în alta, adesea cu modificări minore.

Narațiuni comune de dezinformare în țările candidate la UE și în statele membre UE

Grup de țări	Accentul principal	Narațiuni comune
Țările din Balcanii de Vest (Albania, Kosovo și Macedonia de Nord)	Extinderea și aderarea la UE	În Albania, Kosovo și Macedonia de Nord, dezinformarea se concentrează adesea asupra procesului de extindere în sine. Anumite narațiuni prezintă aderarea la UE ca fiind inechitabilă, motivată politic sau imposibil de realizat, indiferent de reformele întreprinse de țară. Alte voci susțin că reformele sunt impuse din exterior, amenință suveranitatea națională sau subminează valorile și identitatea tradiționale. Aceste mesaje sunt deosebit de eficiente atunci când exploatează frustrarea publică existentă cu privire la ritmul aderării sau la evoluțiile politice, transformând preocupările legitime într-o neîncredere generalizată față de procesul de integrare europeană.
State membre ale UE (România)	Politici specifice ale Uniunii Europene	România prezintă o situație diferită. În loc să conteste calitatea de membru al UE, dezinformarea vizează tot mai mult politici europene specifice. Narațiunile se concentrează adesea pe subiecte precum Pactul Verde European, prețurile la energie, migrația, protecția mediului și sprijinul pentru Ucraina, prezentându-le drept dovezi că deciziile UE prejudiciază interesele naționale sau restrâng libertățile individuale. În loc să se opună direct Uniunii Europene, aceste narațiuni urmăresc să diminueze încrederea în instituțiile europene și să slăbească sprijinul public pentru politicile europene comune.

3.1 Albania

Rezumatul discuției

Participanții albanezi au identificat mai multe narațiuni anti-UE și anti-occidentale prezente în comunicarea politică, în relațiile mass-media, pe platformele online și în dezbaterile publice.

O preocupare majoră a fost faptul că aceste narațiuni nu se limitează la actori marginali. Ele sunt amplificate și de partide politice, personalități publice, influenceri și segmente ale ecosistemului mediatic. Participanții au subliniat că înțelegerea limitată a publicului cu privire la procesul de aderare la UE creează spațiu pentru afirmații neverificate despre progrese, repere și obstacole.

De asemenea, aceștia au remarcat că anumite segmente ale mass-media relatează adesea declarații politice fără o analiză critică suficientă, ceea ce poate normaliza și amplifica mesaje anti-UE, anti-occidentale, extremiste sau care contestă drepturile fundamentale.

Narațiune de dezinformare 1	Aderarea la UE este determinată mai degrabă de negocieri politice decât de reforme sau de performanță.
Descriere	Acest narativ susține că aderarea Albaniei la UE depinde în principal de voința unor lideri europeni puternici sau a unor persoane anume, și nu de reforme, obligații și progrese instituționale.

Narativul îndepărtează responsabilitatea de instituțiile naționale și creează impresia că integrarea în UE este arbitrară, personalizată sau manipulată politic din exterior. În loc să se concentreze pe reforme, implementare și performanță instituțională, acesta prezintă aderarea ca fiind dependentă de preferințe politice externe.

Narativ de dezinformare nr. 2	Valorile europene amenință valorile tradiționale ale familiei, precum și valorile religioase și culturale
Descriere	Acest narativ susține că UE promovează o „agendă LGBT” în Albania și subminează valorile tradiționale ale familiei.

Participanții au asociat acest narativ cu dezbaterile privind legislația referitoare la egalitatea de gen și cu acuzațiile publice la adresa reprezentanților UE. Acesta prezintă valorile UE și standardele privind drepturile omului drept o amenințare la adresa identității naționale, religioase sau familiale.

Narativ de dezinformare nr. 3	UE și Occidentul amenință identitatea culturală și memoria istorică a Albaniei
Descriere	Acest narativ susține că valorile asociate UE sau influența occidentală ar putea modifica normele culturale, identitatea națională sau interpretarea figurilor istorice din Albania.

Participanții au considerat acest narativ ca fiind mai puțin dominant decât altele, dar totuși prezent în anumite spații publice și semi-publice. Acesta prezintă integrarea europeană nu ca pe un proces politic, juridic și instituțional, ci ca pe un proiect cultural care ar putea slăbi identitatea națională sau ar putea remodela memoria istorică.

Narațiune de dezinformare nr. 4	Narațiuni anti-imigrație și anti-multiculturalism asociate grupurilor extremiste
Descriere	Această narațiune se opune imigrației, multiculturalismului, globalizării și diversității religioase, asociind adesea aceste subiecte cu mesaje anti-occidentale sau extremiste.

Participanții au remarcat că aceste narațiuni sunt promovate în principal de grupuri extremiste și de comunități online radicale. Ele pot fi mai vizibile în spații online închise, inclusiv în grupuri de pe rețelele de socializare, în timp ce canalele publice prezintă adesea o versiune mai atenuată a aceleiași ideologii.

3.2 Kosovo

Rezumatul discuției

Participanții au identificat narațiuni anti-UE și anti-occidentale care exploatează statutul politic al Kosovo, dialogul facilitat de UE, relațiile interetnice și aspirațiile euro-atlantice ale țării.

O preocupare majoră a fost existența unor ecosisteme informaționale paralele, în care comunitățile vorbitoare de albaneză și sârbă consumă surse media diferite și sunt expuse unor narațiuni diferite. Participanții au remarcat că această fractură informațională creează oportunități pentru actorii străini și interni de a accentua diviziunile, în special în perioadele de tensiuni politice sau de securitate.

Narațiune de dezinformare nr. 1	Kosovo este tratat inechitabil de către Uniunea Europeană
Descriere	Această narațiune susține că Uniunea Europeană aplică standarde duble față de Kosovo, în special în cadrul dialogului cu Serbia, și că învinovățește în mod injust Kosovo, favorizând în același timp Serbia.

Participanții au remarcat că măsurile restrictive ale UE din perioada 2023-2025 împotriva Kosovo au consolidat percepția că UE nu este nici imparțială, nici consecventă în abordarea sa. Narațiunea prezintă procesul de aderare ca fiind motivat politic, mai degrabă decât bazat pe merite, subminând astfel încrederea în UE ca partener și mediator credibil.

Narațiune de dezinformare nr. 2	Viitorul european al Kosovo este nerealist
Descriere	Această narațiune susține că integrarea Kosovo în UE este practic imposibilă din cauza obstacolelor politice, a condițiilor excesive și a pozițiilor statelor membre UE care nu recunosc independența Kosovo.

Participanții au subliniat că amânările repetate în parcursul european al Kosovo generează frustrare, în special în rândul tinerilor. Această frustrare este adesea exploatată pentru a susține ideea că reformele sunt inutile, întrucât aderarea nu se va produce niciodată, indiferent de progresele înregistrate.

Narațiune de dezinformare nr. 3	Kosovo este un proiect eșuat și nefuncțional al Occidentului
Descriere	Această narațiune susține că statul Kosovo reprezintă un proiect occidental eșuat, incapabil să funcționeze independent fără o intervenție internațională continuă.

Participanții au remarcat că instabilitatea politică, alegerile, crizele instituționale și dificultățile în formarea guvernelor sunt prezentate frecvent drept dovezi ale incapacității Kosovo de a se autoguverna. Actorii aliniați intereselor sârbe și ruse folosesc adesea aceste evoluții pentru a prezenta Kosovo drept o dovadă a eșecului Occidentului în Balcani.

Narațiune de dezinformare nr. 4	Kosovo este un stat temporar
Descriere	Această narațiune susține că statutul actual al Kosovo ca stat este temporar.

Participanții au observat că această narațiune este promovată de actori sârbi și ruși care urmăresc să pună la îndoială legitimitatea Kosovo. Prin prezentarea statutului Kosovo ca stat temporar, o astfel de narațiune creează percepția că suveranitatea Kosovo poate fi contestată în continuare și că există în continuare aspirații teritoriale vizând acest stat.

3.3 Macedonia de Nord

Rezumatul discuției

Participanții au identificat narațiuni anti-UE și anti-occidentale în Macedonia de Nord, strâns legate de procesul îndelungat și dificil de aderare a țării la UE. Obstacolele politice repetate – în special disputa bilaterală cu Bulgaria, survenită după disputa anterioară privind numele cu Grecia – au contribuit la creșterea frustrării publice și la percepția că UE continuă să impună noi condiții, în ciuda reformelor și a compromisurilor politice realizate.

Discuția a evidențiat, de asemenea, influența ecosistemelor informaționale ruse și sârbe, în special prin intermediul mass-mediei locale și al portalurilor online care preiau și difuzează conținut generat în exterior. Mesajele anti-NATO, temerile legate de migrație, tensiunile etnice și îngrijorările privind o nouă instabilitate regională au fost, de asemenea, identificate drept teme recurente.

Participanții au remarcat diferențe importante în ceea ce privește modul în care aceste narațiuni ajung la public: generațiile mai în vârstă se bazează mai mult pe televiziune, în timp ce publicul tânăr consumă tot mai mult informații politice prin intermediul TikTok, YouTube, Instagram și al altor platforme digitale.

Narațiune de dezinformare 1	UE nu dorește aderarea Macedoniei de Nord, indiferent de reforme și compromisuri
Descriere	Această narațiune susține că UE nu intenționează cu adevărat să accepte Macedonia de Nord ca membru, indiferent de reformele implementate sau de compromisurile politice făcute de această țară.

Participanții au asociat această narațiune cu procesul prelungit de aderare a Macedoniei de Nord și cu obstacolele bilaterale repetate. Țara a făcut compromisuri semnificative, inclusiv schimbarea denumirii sale constituționale în urma disputei cu Grecia, dar ulterior s-a confruntat cu obstacole suplimentare legate de Bulgaria. Aceste evoluții sunt folosite pentru a susține că cerințele UE se schimbă constant și că reformele sau compromisurile ulterioare sunt inutile, deoarece aderarea nu se va materializa niciodată.

Narațiune de dezinformare 2	NATO și structurile de securitate occidentale nu asigură securitatea Macedoniei de Nord
Descriere	Această narațiune prezintă NATO ca fiind nesigură, agresivă, inefficientă sau, în cele din urmă, sortită colapsului, punând totodată sub semnul întrebării dacă orientarea Macedoniei de Nord către structurile de securitate occidentale servește intereselor țării.

Participanții au identificat narațiuni anti-NATO promovate de actori politici pro-ruși și de rețele afiliate acestora. Aceste mesaje pot prezenta NATO ca o sursă de instabilitate, mai degrabă decât de securitate, și sunt uneori însoțite de narațiuni favorabile Rusiei. Tensiunile regionale, inclusiv evoluțiile dintre Kosovo și Serbia, pot amplifica și mai mult afirmațiile conform cărora structurile de securitate occidentale sunt incapabile să prevină re izbucnirea conflictelor în Balcani.

Narațiune de dezinformare 3	Migrația și diversitatea etnică amenință securitatea și stabilitatea socială
Descriere	Acest narativ exploatează temerile legate de migrație și de relațiile interetnice pentru a prezenta diversitatea demografică, etnică sau socială drept o potențială amenințare la adresa securității și stabilității Macedoniei de Nord.

Participanții au identificat narative puternice împotriva migranților, în special pe rețelele de socializare, inclusiv afirmații conform cărora Macedonia de Nord ar putea deveni o destinație pentru migranții care încearcă să ajungă în alte țări europene. Contextul multietnic al țării poate fi, de asemenea, exploatat prin intermediul unor narative incendiare care vizează comunitățile macedoneană și albaneză. În ambele cazuri, probleme politice sau sociale complexe sunt reformulate ca amenințări la adresa securității, cu scopul de a mobiliza teama și de a obține sprijin politic.

Alte narative de dezinformare	Narațiunile provenite din surse sârbești și rusești sunt reproduse prin intermediul canalelor de informare interne
Descriere	Aceste narative permit mesajelor anti-UE, anti-NATO și pro-ruse, provenite din surse de informare sârbești și rusești, să pătrundă și să circule în spațiul informațional intern al Macedoniei de Nord.

Participanții au remarcat că unele portaluri online locale reproduc conținut provenit din surse sârbești asociate cu narative anti-UE sau pro-ruse, uneori cu modificări sau traduceri minime. Instituțiile media finanțate din străinătate și rețelele conectate la ecosistemele informaționale sârbești sau rusești pot amplifica și mai mult aceste mesaje. Astfel, prin intermediul mass-mediei locale și al platformelor digitale, narativele generate în exterior pot apărea ca informații interne și pot ajunge la un public care, eventual, nu cunoaște sursa lor originală.

3.4 România

Rezumatul discuției

Participanții au identificat narative anti-UE și anti-occidentale în România, strâns legate de dezbaterile privind securitatea energetică, reglementările de mediu, Pactul verde european, drepturile persoanelor LGBT, teoriile conspirației și sprijinul pentru Ucraina.

O preocupare majoră a fost faptul că narativele înșelătoare nu sunt promovate doar de grupuri sau actori străini. În unele cazuri, acestea sunt amplificate de oficiali guvernamentali, parlamentari, partide politice consacrate, instituții media cu conexiuni politice și influenceri, ceea ce le conferă o credibilitate sporită și le face mai dificil de combătut.

Participanții au evidențiat, de asemenea, rolul mass-mediei influențate politic, remarcând faptul că subvențiile publice acordate partidelor politice și publicitatea finanțată de acestea pot modela modul în care mass-media relatează evenimentele și pot contribui la amplificarea unor narațiuni motivate politic.

Narațiune de dezinformare nr. 1	Normele UE privind mediul și societatea civilă amenință securitatea energetică a României
Descriere	Această narațiune susține că legislația UE privind mediul și ONG-urile de mediu împiedică România să își dezvolte resursele energetice și să își asigure securitatea energetică.

Participanții au observat că această narațiune apare adesea în contextul proiectelor hidroenergetice și al altor proiecte din domeniul energiei care sunt contestate din cauza unor preocupări legate de mediu sau de aspecte juridice. Atunci când instanțele sau autoritățile de reglementare blochează proiecte care nu dețin autorizațiile corespunzătoare, responsabilitatea este transferată către ONG-urile de mediu și legislația UE, acestea fiind prezentate drept obstacole în calea dezvoltării naționale.

Narațiune de dezinformare nr. 2	„Orașul de 15 minute” este un proiect menit să controleze cetățenii și să le restricționeze libertatea de mișcare
Descriere	Această narațiune susține că conceptul de „oraș de 15 minute” nu este un model de planificare urbană, ci face parte dintr-un plan mai amplu al autorităților de a monitoriza cetățenii, de a le restricționa deplasările și de a spori controlul guvernamental asupra vieții cotidiene.

Participanții au identificat această narațiune ca fiind una de tip conspiraționist, legată de neîncrederea apărută în timpul pandemiei de COVID-19 și de dezbaterile privind restricțiile de izolare. Politicile menite să facă serviciile esențiale mai accesibile la distanțe mici sunt reinterpretate drept dovezi ale intenției de a limita cetățenii la anumite zone. Narațiunea transformă un concept tehnic de planificare urbană într-o poveste mai amplă despre pierderea libertății individuale și despre controlul instituțional.

Narațiune de dezinformare nr. 3	Politicile energetice ale UE și sprijinul occidental pentru Ucraina îi fac pe români să plătească prețul
Descriere	Acest narativ susține că românii de rând se confruntă cu costuri mai mari la energie și cu dificultăți economice din cauza politicilor UE și a sprijinului acordat de România Ucrainei și Republicii Moldova.

Participanții au remarcat că îngrijorările legate de prețurile la energie și de rolul României de exportator de energie către țările vecine, Republica Moldova și Ucraina, creează un teren propice pentru narativele care sugerează că cetățenii români sunt dezavantajați economic pentru a servi interesele geopolitice ale UE sau ale Occidentului.

Narativul leagă îngrijorările legitime privind costul vieții și accesibilitatea energiei de o opoziție mai largă față de politicile UE și față de sprijinul occidental pentru Ucraina.

Alte narative de dezinformare	Instituțiile publice și liderii politici pot conferi credibilitate informațiilor eronate
Descriere	Afirmațiile înșelătoare pot câștiga credibilitate atunci când sunt promovate de oficiali guvernamentali, miniștri, parlamentari, partide politice consacrate sau de mass-media aliniată politic.

O preocupare majoră în România a vizat nu doar conținutul narativelor, ci și credibilitatea actorilor care le promovează. Participanții au subliniat că, atunci când miniștrii, parlamentarii sau partidele politice consacrate promovează afirmații înșelătoare, publicului îi este mai greu să le identifice drept dezinformare.

Recunoașterea narațiunilor recurente reprezintă primul pas către consolidarea rezilienței societății în fața dezinformării. În loc să reacționeze doar la afirmații false izolate, jurnaliștii, organizațiile societății civile, instituțiile publice, educatorii, cercetătorii și cetățenii ar trebui să se concentreze pe înțelegerea modului în care sunt construite narațiunile, a motivelor pentru care acestea rezonază cu anumite segmente de public și a modului în care evoluează în timp.

Consolidarea competențelor mediatice, promovarea unei dezbateri publice bazate pe dovezi, sprijinirea jurnalismului independent, precum și creșterea transparenței și a responsabilității instituționale sunt esențiale pentru reducerea impactului dezinformării și pentru protejarea guvernării democratice și a integrării europene în întreaga regiune.

3.6 Cum se răspândesc aceste narațiuni

- MESAJ CHEIE -

DEZINFORMAREA ESTE UN FENOMEN ÎN CONTINUĂ EVOLUȚIE, CARE SE ADAPTEAZĂ NOILOR TEHNOLOGII ȘI CANALE DE COMUNICARE. REȚELELE DE SOCIALIZARE, PORTALURILE ONLINE, MASS-MEDIA TRADIȚIONALĂ, APLICAȚIILE DE MESAGERIE, INFLUENCERII ȘI TEHNOLOGIILE EMERGENTE BAZATE PE INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ CONTRIBUIE, FIECARE ÎN MOD DIFERIT, LA MODUL ÎN CARE INFORMAȚIILE ÎNȘELĂTOARE SUNT CREATE, AMPLIFICATE ȘI DISEMINATE.

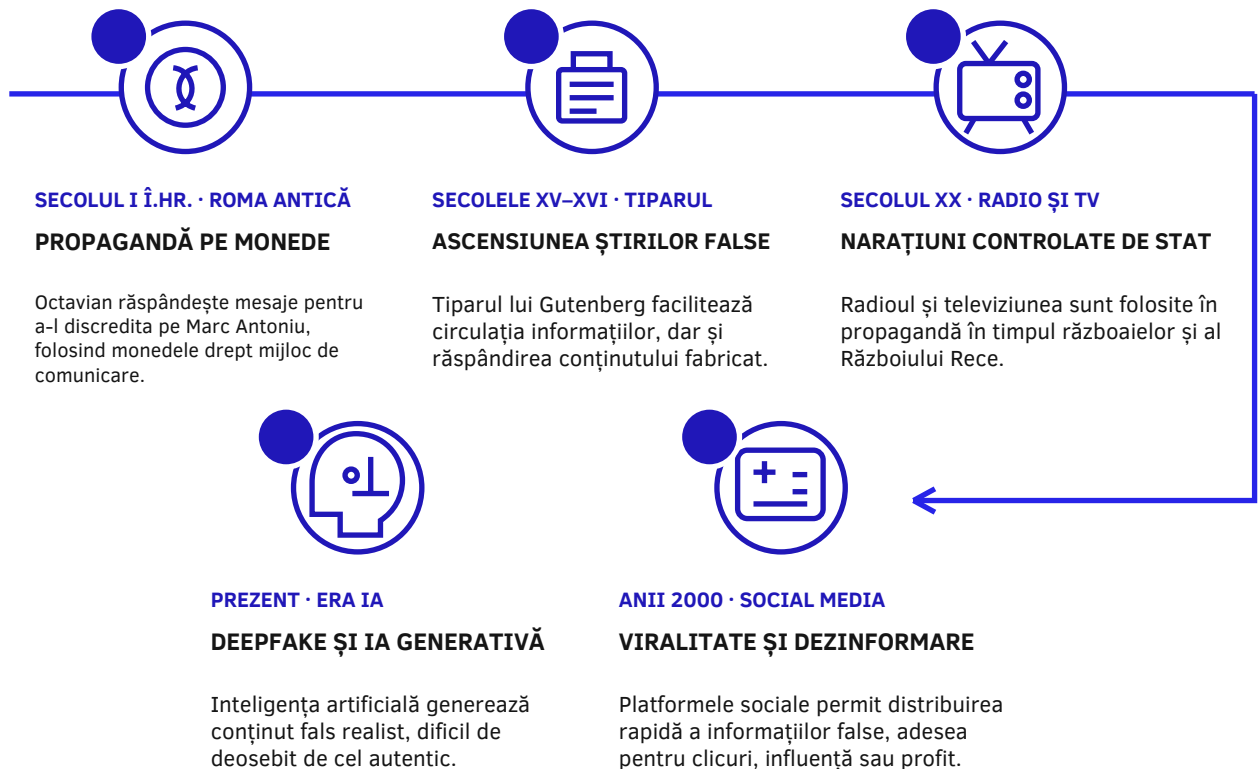
Dezinformarea este o problemă complexă, care nu are o soluție simplă. De fapt, dezinformarea există de foarte mult timp. Departate de a fi o eroare temporară sau o defecțiune tehnică ce poate fi remediată printr-o simplă actualizare, aceasta reprezintă o provocare cronică ce evoluează și se transformă odată cu progresele tehnologice și cu schimbările din peisajul socioeconomic; ea prosperă în climatul de incertitudine și remodelează percepția publică în timp real.

De fapt, dezinformarea este la fel de veche precum istoria însăși. Rădăcinile sale pot fi urmărite până în Roma Antică, unde Octavian (devenit ulterior împăratul Augustus) a folosit propaganda pentru a submina reputația lui Marc Antoniu, difuzând mesaje politice prin intermediul monedelor aflate în circulație largă. Acesta reprezintă unul dintre primele exemple documentate de utilizare a comunicării de masă pentru a influența opinia publică și a modela rezultatele politice.

Secole mai târziu, invenția tiparniței lui Gutenberg a revoluționat modul în care informația era produsă și distribuită, făcând cunoașterea mai accesibilă ca niciodată. Totuși, aceeași inovație a facilitat și răspândirea rapidă în Europa a unor relatări fabricate, zvonuri și propagandă, demonstrând astfel modul în care progresele majore în domeniul comunicării au creat, în același timp, noi oportunități pentru manipularea informației.

În prezent, ascensiunea inteligenței artificiale marchează cel mai recent capitol al acestei evoluții. IA a introdus instrumente puternice pentru comunicare, creativitate și inovare, dar a și amplificat semnificativ provocările legate de combaterea dezinformării. IA permite crearea rapidă de texte, imagini, conținut audio și video convingătoare, la o scară fără precedent, facilitând producerea și diseminarea de conținut înșelător mai rapid, mai ieftin și cu o sofisticare mai mare decât oricând.

EVOLUȚIA DEZINFORMĂRII DE LA MONEDĂ LA COD



ȘTIAȚI CĂ?



Fiabilitatea sistemelor de IA depinde de calitatea datelor din care acestea învață. Dacă datele de antrenament sunt manipulate intenționat – o tehnică cunoscută sub numele de „otrăvirea datelor” (data poisoning) – modelele de IA pot asimila informații inexacte, pot reproduce narațiuni înșelătoare sau pot genera răspunsuri părtinoase.

Dezinformarea rareori rămâne limitată la o singură platformă. Același conținut înșelător este adesea distribuit prin intermediul aplicațiilor de mesagerie, al platformelor de socializare, al portalurilor online și al mass-mediei tradiționale. Expunerea repetată prin surse multiple poate conferi informațiilor false un aer de credibilitate, chiar și atunci când acestea nu au niciun fundament factual.

Niciun canal de informare nu este, prin natura sa, imun la manipulare. Fiecare canal oferă oportunități diferite pentru răspândirea informațiilor înșelătoare și necesită o abordare specifică în ceea ce privește evaluarea critică și verificarea. Prezentarea de mai jos evidențiază principalele caracteristici și vulnerabilități ale celor mai răspândite canale de informare.

Canal de informare	Vulnerabilitate la manipulare
Rețele de socializare	Platformele de socializare au schimbat fundamental modul în care sunt partajate informațiile. Știrile, opiniile și experiențele personale pot ajunge la milioane de oameni în câteva minute, dar la fel se poate întâmpla și cu conținutul fals sau manipulat. Deoarece platformele tind să promoveze postările care atrag atenția și generează interacțiuni, informațiile înșelătoare – însoțite de titluri senzaționaliste sau de un conținut cu puternic impact emoțional – se propagă adesea rapid. Algoritmii rețelelor de socializare personalizează conținutul afișat utilizatorilor pe baza interacțiunilor anterioare, a intereselor și a comportamentului acestora în mediul online. Deși acest lucru poate îmbunătăți experiența utilizatorului, poate duce și la formarea unor „camere de ecou” – medii online în care oamenii sunt expuși preponderent la informații și opinii care le confirmă convingerile deja existente. Pe măsură ce utilizatorii întâlnesc tot mai puține puncte de vedere divergente, narațiunile false sau înșelătoare pot circula în mod repetat în cadrul acestor comunități, câpătând un aer de credibilitate și reducând probabilitatea ca rectificările bazate pe fapte să fie observate sau acceptate.
Portaluri online	Portalurile online reprezintă în prezent una dintre principalele surse de știri pentru mulți oameni, mai ales în contextul în care publicul consumă tot mai multe știri în mediul digital, iar rolul ziarelor tipărite este în declin continuu. Deși multe publicații online oferă relatări corecte și bine documentate, unele pot recurge la tactici de tip „clickbait” și la titluri senzaționaliste pentru a atrage atenția și a genera venituri din publicitate. Uneori, relatările înșelătoare sunt prezentate sub forma unor știri credibile și/sau sunt distribuite și preluate pe alte platforme.
Mass-media tradițională:	Mass-media tradițională rămâne un pilon important al ecosistemului informațional, deoarece jurnalismul profesionist se bazează pe supraveghere editorială, verificarea surselor și standarde etice. Aceste mecanisme de protecție fac, în general, ca mass-media tradițională să fie mai de încredere decât multe surse de informare online. Cu toate acestea, ele nu sunt imune la manipulare. Informațiile pot fi prezentate selectiv, fapte importante pot fi omise, iar titlurile pot fi formulate astfel încât să favorizeze o anumită narațiune. În unele țări, radiodifuzorii publici sau posturile naționale de televiziune se pot confrunta, de asemenea, cu presiuni politice sau ingerințe editoriale, ceea ce duce la o reflectare a evenimentelor care servește anumite interese, în loc să ofere o relatare echilibrată.

Platforme anonime și aplicații de mesagerie:

Platformele anonime și aplicațiile de mesagerie prezintă câteva caracteristici care facilitează răspândirea dezinformării și a informațiilor eronate. Canalele de difuzare și grupurile mari de chat permit informațiilor să ajungă la un public numeros într-un timp scurt. Criptarea de la un capăt la altul și comunicarea privată fac dificilă detectarea, monitorizarea sau contestarea conținutului înșelător înainte ca acesta să se răspândească. Conturile și canalele anonime pot ascunde identitatea celor care coordonează campanii de influențare. Există o tendință tot mai pronunțată a utilizatorilor de a migra din spațiile digitale publice (de exemplu, rețelele de socializare) către spații digitale private. În total, aplicațiile de mesagerie sunt utilizate de miliarde de oameni din întreaga lume. WhatsApp ocupă primul loc, cu peste 3 miliarde de utilizatori activi lunar, fiind urmat de Telegram, cu peste 1 miliard de utilizatori activi lunar. De asemenea, este important de menționat că multe dintre aceste spații digitale private includ funcționalități care pot fi exploatate pentru a facilita răspândirea dezinformării. Una dintre caracteristicile cheie ale multor aplicații de mesagerie este criptarea de la un capăt la altul; din acest motiv, ele sunt denumite frecvent „aplicații de mesagerie criptată” (EMA). Deși criptarea este esențială pentru protejarea confidențialității utilizatorilor și securitatea comunicațiilor, aceasta poate, totodată, să îngreuneze detectarea și contracararea – de către verificatorii de fapte – a răspândirii la scară largă a informațiilor înșelătoare prin intermediul rețelelor private.

În plus, aceste aplicații de mesagerie creează condiții favorabile pentru accentuarea „erorii de confirmare” și formarea „bulelor informaționale” (sau „camere de ecou”), întrucât persoanele cu convingeri similare se reunesc pe aceleași platforme și sunt expuse constant la informații unilaterale. Acest lucru le limitează expunerea la puncte de vedere diverse, spre deosebire de platformele de socializare unde, deși algoritmiile pot amplifica eroarea de confirmare și bulele informaționale, mediul informațional rămâne, comparativ, mai deschis.

Dincolo de platformele prin care circulă informația, o serie de actori și tehnologii emergente pot influența semnificativ modul în care informația este creată, amplificată și consumată. Influenceri, persoane publice, inteligența artificială (IA) și chatbot-urile bazate pe IA modelează tot mai mult ecosistemul informațional digital. Deși acești actori și aceste tehnologii oferă beneficii importante pentru comunicare, educație și inovare, ele pot contribui, de asemenea, la răspândirea informațiilor false sau înșelătoare. În cazul IA, tehnologia poate fi exploatată în mod deliberat pentru a genera și disemina conținut înșelător cu o viteză și la o scară fără precedent, facilitând astfel campaniile de dezinformare. În schimb, chatbot-urile cu utilizare generală prezintă mai frecvent un risc de dezinformare involuntară, generând ocazional răspunsuri inexacte, incomplete sau inventate, fără a avea intenția de a induce în eroare. Înțelegerea acestor diferențe este esențială pentru consolidarea gândirii critice și pentru evaluarea informațiilor, indiferent de sursa sau formatul acestora.

Actori și tehnologii emergente care influențează mediul informațional

Actor/Tehnologie	Descriere
Influenceri și persoane publice:	Influenceri au devenit lideri de opinie puternici, în special în rândul publicului tânăr, care se bazează tot mai mult pe rețelele de socializare pentru a se informa. Spre deosebire de jurnaliștii tradiționali, influencerii sunt stimulați financiar să maximizeze interacțiunea (engagement-ul), mai degrabă decât acuratețea informațiilor. Conținutul controversat, șocant sau care polarizează opiniile generează un număr mai mare de vizualizări și profituri mai mari. În plus, spre deosebire de jurnaliști – a căror activitate este ghidată de standarde profesionale, supraveghere editorială și verificarea faptelor – influencerii comunică adesea direct cu un public numeros, fără a fi supuși acelorași mecanisme de responsabilitate, în ciuda influenței semnificative pe care o exercită asupra opiniei publice.
Inteligența artificială generativă:	Inteligența artificială (IA) generativă a facilitat crearea și diseminarea de conținut înșelător la o scară fără precedent, făcând acest proces mai rapid și mai puțin costisitor. Aceasta permite actorilor rău-intenționați să automatizeze producția de texte, imagini, înregistrări audio și materiale video convingătoare, facilitând generarea și adaptarea rapidă a unor narațiuni înșelătoare la evenimentele actuale. Unul dintre cele mai notabile exemple este apariția „deepfake-urilor” – imagini, înregistrări audio și materiale video generate sau manipulate cu ajutorul IA, care seamănă izbitor cu persoane sau evenimente reale, făcând tot mai dificilă distingerea conținutului manipulat de cel autentic. Pe măsură ce aceste tehnologii devin tot mai sofisticate și mai accesibile, ele amplifică viteza, raza de acțiune și puterea de convingere a campaniilor de dezinformare, îngreunând totodată detectarea acestora.
Chatboți	Chatboții bazați pe IA au devenit tot mai integrați în motoarele de căutare, în instrumentele de productivitate și în serviciile online, oferind utilizatorilor acces rapid la informații și asistență. Deși pot sprijini procesele de învățare, cercetare și luare a deciziilor, chatboții pot genera ocazional răspunsuri inexacte, incomplete sau inventate – un fenomen cunoscut sub numele de „halucinație”. Spre deosebire de dezinformare, aceste inexactități nu sunt, de regulă, intenționate, ci rezultă din modul în care sunt concepute modelele lingvistice de mari dimensiuni. În loc să verifice acuratețea faptelor, acestea generează răspunsuri prezicând cea mai probabilă succesiune de cuvinte pe baza unor tipare învățate în timpul antrenamentului, acordând prioritate unui limbaj coerent și natural în detrimentul unei acuratețe factuale stricte. Un aspect important este faptul că aceste răspunsuri sunt adesea prezentate cu un grad ridicat de certitudine; acest lucru conferă credibilitate informațiilor inexacte și sporește probabilitatea ca utilizatorii să aibă încredere în ele și să le distribuie fără a le verifica. Rezultatele generate de chatboți pot fi, de asemenea, afectate de fenomene precum „spălarea informațiilor” (information laundering) și „otrăvirea datelor” (data poisoning), care pot determina sistemele IA să reproducă narațiuni înșelătoare sau informații părtinitoare. Prin urmare, răspunsurile chatbot-urilor ar trebui considerate un punct de plecare pentru verificări ulterioare, nu surse de autoritate.

PENTRU MAI MULTE INFORMAȚII

- Parlamentul European – Dezinformarea: 10 pași pentru a te proteja pe tine și pe ceilalți

Surse și lecturi suplimentare

Instrumente, ghiduri și materiale pentru verificarea informațiilor

01 Parlamentul European –
Dezinformarea: 10 pași pentru a te
proteja pe tine și pe ceilalți

02 Serviciul de Cercetare al Parlamentului
European – Manipularea informațiilor în
era inteligenței artificiale generative

03 Hibrid.info – Versiunea chatbot a
adevărului

04 Euronews – Cum sunt utilizate
aplicațiile de mesagerie pentru
răspândirea propagandei politice

05 Center for Media Engagement –
Aplicații de mesagerie criptată și
mesaje politice

06 IBM – Ce sunt halucinațiile IA?

07 The Conversation – Ce sunt
halucinațiile IA? De ce inventează
uneori IA lucruri

08 Aspen Institute Germany –
Dezinformarea și rolul influencerilor în
perioade de conflict

09 Universitatea din Cardiff – Influencerii
din social media amplifică toxicitatea și
impactul dezinformării

Partea a II-a.

Identificarea și combaterea
dezinformării anti-UE
și anti-occidentale



Ciclul dezinformării /4.

Cum este creată dezinformarea, cum se amplifică și cum prinde contur

Dezinformarea nu se rezumă aproape niciodată la prima postare înșelătoare. Ea urmează adesea un ciclu de evoluție. Devine tot mai dăunătoare pe măsură ce se răspândește și este repetată, putând să se transforme treptat într-o narațiune prezentată ca fiind adevărată. În cele din urmă, chiar și persoanele care inițial nu au crezut informația înșelătoare pot începe să aibă îndoieli. O modalitate comună de a înțelege acest proces este prin intermediul celor cinci etape de mai jos:

1

Creare

2

Diseminare

3

Repetare

4

Confuzie

5

Neîncredere

Un ciclu ilustrativ de dezinformare /4.1.

Etapă	Cum funcționează?
1. Creare	Un fapt este distorsionat, scos din context sau asociat cu o concluzie care nu este susținută de dovezi. Pot fi utilizate fotografii vechi, citate fabricate sau conținut generat de inteligența artificială.
2. Diseminare	Afirmația este preluată de influenceri, politicieni, portaluri de știri, mass-media tradițională sau alte canale. Adesea, aceasta este adaptată pentru a servi anumitor interese sau pentru a ajunge la anumite segmente de public.
3. Repetare	Ceea ce se repetă devine familiar și, prin urmare, poate părea mai credibil. Algoritmii și comunitățile online închise creează impresia că „toată lumea” gândește la fel.
4. Confuzie	Nu este necesar ca publicul să creadă o singură versiune. Este suficient ca oamenii să fie copleșiți de versiuni contradictorii și să ajungă la concluzia: „Nimeni nu mai știe care este adevărul”. Dezbateră bazată pe dovezi se transformă într-o confruntare de tipul „noi împotriva lor”.
5. Neîncredere	Se instalează convingerea că instituțiile, mass-media sau experții nu sunt demni de încredere. Lipsa de transparență și comunicarea instituțională deficitară pot accentua această etapă.

Exercițiu scurt: urmărește traseul afirmației

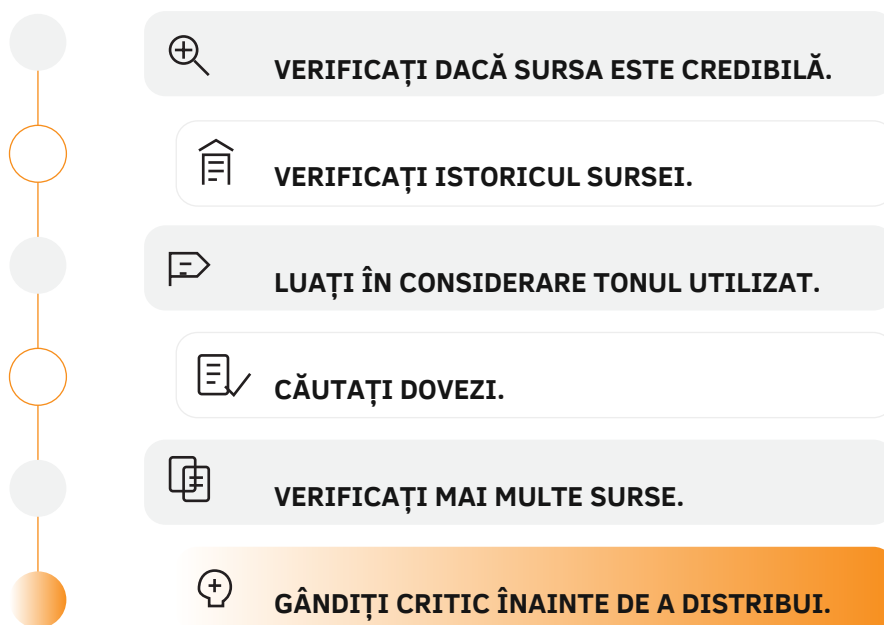
CAZ IPOTETIC

Un site web anonim publică o afirmație conform căreia „UE plănuiește închiderea centralelor electrice în termen de un an”. Un influencer distribuie informația, două portaluri o preiau, un politician o menționează la televiziune, iar materialul vizează utilizatorii preocupați de prețurile la energie. Chiar și după furnizarea unor clarificări, afirmația persistă: „Ascund adevărul.”

Etapă	Întrebări directe pentru explorarea fiecărei etape
Creare	Care este sursa originală și ce spune, de fapt, documentul original?
Diseminare	Cine a oferit audiență și autoritate afirmației și cărui grup i se adresa aceasta?
Repetare	Circulă același text sau sunt răspândite versiuni diferite ale aceluiași conținut menit să stârnească teamă? Ce canale îl propagă? Cât de credibile sunt aceste canale? Dacă este vorba despre o persoană, care este expertiza acesteia în domeniu?
Polarizare	În ce etapă s-a mutat dezbaterea de la fapte la o diviziune de tipul „noi versus ei”?
Încredere	Ce indică dovezile disponibile și informațiile oficiale? A fost abordată afirmația de către o instituție publică, o sursă media credibilă, un expert calificat sau o organizație de verificare a faptelor? Notă: Instituțiile oficiale, mass-media credibilă, experții calificați și verificatorii de fapte joacă un rol important în verificarea informațiilor, corectarea afirmațiilor înșelătoare și susținerea unei dezbateri publice informate.

Cum putem întrerupe ciclul dezinformării? /4.2.

Fiecare individ are un rol de jucat în reducerea răspândirii și a impactului dezinformării. Acțiunile mici întreprinse de un număr mare de oameni pot face o diferență semnificativă în consolidarea mediului informațional. Comisia Europeană recomandă următoarele șase măsuri practice pentru a ajuta cetățenii să recunoască și să reducă manipularea informațiilor:



Pentru a merge mai departe

De fiecare dată când alegem să verificăm informațiile înainte de a le distribui, devenim parte a soluției. Fiecare decizie responsabilă contribuie la un mediu informațional mai sănătos și consolidează reziliența comunităților noastre în fața dezinformării.

Resurse suplimentare

- Comisia Europeană – Combaterea manipulării informațiilor

- Comisia Europeană – 6 sfaturi pentru a identifica și a opri manipularea informațiilor

- OCDE – Fapte, nu falsuri (2024)

- Comisia Europeană – Set de instrumente pentru profesori: Cum să identificăm și să combatem dezinformarea

- Parlamentul European – Cartografierea dezinformării în Balcanii de Vest (2020)

Recunoașterea tehnicilor de manipulare a informației /5.

CUM SUNT FOLOSITE EMOȚIILE, IDENTITATEA, AUTORITATEA ȘI ELEMENTELE VIZUALE

Manipularea nu se bazează întotdeauna pe o minciună completă. Adesea, aceasta utilizează un fapt real, dar îi schimbă semnificația prin intermediul fricii, al titlurilor senzaționaliste, al imaginilor sau al statisticilor prezentate fără context. Mesajul poate fi adaptat pentru un anumit grup, astfel încât să vizeze direct preocupările acestuia și, în cele din urmă, să contribuie la erodarea încrederii.

5.1 Cum funcționează aceste tehnici?

Tehnică	Cum este utilizată?	Ce se poate observa?
Frica și emoțiile	Frica, furia, umilința sau mândria sunt folosite pentru a determina oamenii să reacționeze înainte de a verifica faptele.	„URGENT”; „distribuiți înainte să șteargă”; amenințări majore fără dovezi.
Teorii ale conspirației	Un eveniment complex este prezentat ca un plan ascuns. Absența dovezilor este prezentată drept dovadă a mușamalizării conspirației.	„Nimic nu este o coincidență”; un grup controlează totul; afirmația nu poate fi testată sau verificată.
Titluri de tip „clickbait” (capcană pentru clicuri)	Titlul promite un element șocant sau un pericol, în timp ce textul nu susține afirmația sau limitează semnificativ ceea ce a fost prezentat în titlu.	„Nu o să-ți vină să crezi”; întrebări alarmante; titluri care omit cuvinte precum „ar putea” sau „se propune”.
„Noi” versus „ei”	Publicul este divizat în „oameni onești” și „dușmani”. Dezacordul este prezentat drept trădare.	Etichete aplicate unor grupuri întregi; limbaj categoric; nu se solicită dovezi.
Imagini și videoclipuri	Conținutul vizual este decupat, scos din context sau creat cu ajutorul inteligenței artificiale (IA). O reprezentare grafică poate fi prezentată drept fotografie a unui eveniment real.	Lipsa sursei, a datei, a locației sau a etichetei; clipuri scurte; neconcordanță între sunet și imagine.
Autoritate și statistici	Politicieni, persoane publice, organizații religioase, „experți” sau instituții media consacrate sunt folosiți pentru a conferi credibilitate. Cifrele sunt prezentate fără a indica surse, comparații sau context.	„Experții afirmă”; „ministrul a declarat”; procente prezentate fără a specifica intervalul de timp, dimensiunea eșantionului sau valoarea de referință.
Știință și mediu	Un singur studiu sau caz este prezentat ca fiind adevărul absolut; incertitudinea științifică este prezentată drept o înșelătorie.	Nu este prezentat niciun studiu; corelația este prezentată drept cauzalitate; un singur exemplu este generalizat ca regulă.

Exercițiu scurt: identifică tehnica

CAZ IPOTETIC

O postare distribuită pe scară largă pe rețelele de socializare întreabă: „Chiar vrem să aderăm la UE? Aderarea la UE înseamnă că soldații noștri vor fi trimiși să lupte în Ucraina.” Postarea include imagini dramatice cu soldați și este distribuită de un influencer popular, care comentează: „Oamenii merită să știe ce ascund politicienii.” Ulterior, mai multe portaluri online republică afirmația fără a o verifica.

Verificare	Întrebare practică
Emoție	Ce sentiment de frică sau furie încearcă să stârnească mesajul?
Elemente vizuale	Este vorba despre dovezi reale, o vizualizare sau conținut generat de IA?
Verificare	Oferă postarea dovezi verificabile sau se bazează în principal pe popularitatea ori statutul persoanei care o distribuie?
Vizarea publicului	Cărui grup i se adresează și de ce ar putea părea convingător acest mesaj pentru respectivul grup?
Context	Ce fapt real a fost utilizat și ce anume a fost omis sau distorsionat?

5.2 Cum reacționăm fără a amplifica manipularea?

Conținutul cu puternică încărcătură emoțională este conceput pentru a provoca o reacție imediată. Indiferent dacă alegem să-l distribuim, să-l contestăm sau să reacționăm impulsiv, riscăm să-i sporim vizibilitatea și să amplificăm manipularea. Înainte de a întreprinde orice acțiune, luați o pauză. Verificați informația, reflectați asupra scopului răspunsului dumneavoastră și alegeți o abordare care informează, în loc să amplifice mesajul înșelător.

În loc de asta...	Încercați asta...
Reacționarea imediată la conținut cu puternică încărcătură emoțională	Fă o pauză, verifică informația și analizează dacă răspunsul tău va diminua sau va amplifica propagarea mesajului înșelător.
Încercarea de a demonstra că cineva greșește	Concentrează-te pe faptele verificate și explică-le clar, fără a repeta sau a amplifica afirmația falsă.
Contrazicerea pe marginea opiniilor sau a identităților	Discută despre dovezi și încurajează-i pe ceilalți să consulte surse de încredere și să ajungă la propriile concluzii.
Răspunsul prin ironie, acuzații sau atacuri la persoană	Răspunde cu respect și concentrează-te pe informație, nu pe persoana care o distribuie.
Încercarea de a câștiga disputa	Încurajează gândirea critică punând întrebări, ascultând preocupările și promovând discuții bazate pe informații corecte.

PENTRU MAI MULTE INFORMAȚII

- Comisia Europeană – Set de instrumente pentru profesori: Cum să recunoști și să combați dezinformarea
- Comisia Europeană – Orientări pentru profesori și educatori privind combaterea dezinformării
- UNESCO – Jurnalism, „știri false” și dezinformare
- EDMO – Inteligența artificială generativă și dezinformarea

Cum să identifici conținutul manipulator /6.

O verificare rapidă înainte de a crede sau a distribui informații

Nu există un singur semn care să dezvăluie toate tipurile de manipulare. Totuși, atunci când lipsește sursa, nu sunt furnizate dovezi, titlul este alarmant, iar textul creează un sentiment de urgență, ar trebui să ne oprim puțin. Chiar și informațiile provenite de la o instituție media cunoscută, dintr-o declarație oficială sau dintr-un material vizual realizat profesionist trebuie verificate.

Listă de verificare sugerată /6.1.

1. Sursă	Pot identifica autorul, editorul original și sursa exactă a acestei informații? ☐ Da ☐ Nu
2. Format	Este vorba despre o știre și nu despre o opinie, reclamă, satiră sau un mesaj politic? ☐ Da ☐ Nu
3. Dovezi	Pot accesa un document oficial, date, un studiu sau o înregistrare care susține afirmația? Este afirmația susținută de dovezi credibile, și nu doar de elemente vizuale, capturi de ecran sau ilustrații? ☐ Da ☐ Nu
4. Limbaj	Este informația explicată folosind fapte, în loc să se bazeze pe frică, furie, umilire sau un limbaj categoric/absolut? ☐ Da ☐ Nu

Listă de verificare — continuare

5. Titlu	Reflectă titlul cu acuratețe conținutul articolului și susține articolul concluzia prezentată în titlu? ☐ Da ☐ Nu
6. Context	Include informația contextul complet, de exemplu: data, locația, citatul integral, evenimentele anterioare și ulterioare, precum și contextul din spatele oricăror statistici? ☐ Da ☐ Nu
7. Confirmare/verificare	A fost informația verificată de surse independente sau mai multe portaluri doar repetă aceeași sursă originală? (Notă: Mai multe portaluri s-ar putea să nu reprezinte surse multiple dacă au preluat același text.) ☐ Da ☐ Nu
8. Expertiza sursei	Corespunde expertiza sursei cu subiectul asupra căruia se pronunță? ☐ Da ☐ Nu

De reținut la utilizarea listei de verificare /6.2.

- Această listă de verificare este concepută ca un ghid practic, nu ca un test exhaustiv. Conținutul manipulator poate îmbrăca numeroase forme și pot exista și alți indicatori în afara celor incluși aici.
- Utilizarea regulată a acestei liste de verificare ne ajută să învățăm să recunoaștem indicatorii comuni ai manipulării și să ne consolidăm gândirea critică.
- Dacă răspundeți cu „Nu” la una sau mai multe întrebări, opriți-vă înainte de a considera informația drept adevărată sau de a o distribui. Unul sau mai multe răspunsuri de tip „Nu” pot indica necesitatea unor verificări suplimentare înainte de a trata informația ca fiind corectă.
- Lipsa dovezilor nu face ca o afirmație să fie automat falsă; înseamnă doar că aceasta nu poate fi încă tratată ca un fapt cert.
- Nu vă bazați pe elemente vizuale cu aspect profesional. Un grafic, o simulare sau o imagine generată de inteligența artificială trebuie să fie corelate cu datele sursă care stau la baza acestora.
- Nu presupuneți automat că informația este credibilă. Întrebarea este „Ce dovezi sunt furnizate?”, nu doar „Cine a spus asta?”
- Analizați motivul pentru care conținutul ți-a apărut în față: vizează o teamă, o identitate sau o frustrare pe care platforma a identificat-o?
- La final, clasificați informația: credibilă, neclară sau manipulative/falsă. Dacă este neclară sau manipulative, nu o publica drept fapt cert.

PENTRU MAI MULTE INFORMAȚII

- Comisia Europeană – Set de instrumente pentru profesori: Cum să recunoști și să combați dezinformarea
- Comisia Europeană – Orientări pentru profesori și educatori privind combaterea dezinformării
- Comisia Europeană – Educația mediatică
- UNESCO – Jurnalism, „știri false” și dezinformare

7. Cum să verifici o afirmație

De la o afirmație vagă la o concluzie bazată pe dovezi

Verificarea nu înseamnă găsirea unui link care confirmă opiniile noastre. Înseamnă transformarea afirmației într-o întrebare clară, identificarea sursei originale, compararea cu dovezi independente și verificarea contextului. Dacă dovezile sunt insuficiente, concluzia corectă este „neconfirmat” – nu automat „fals”.

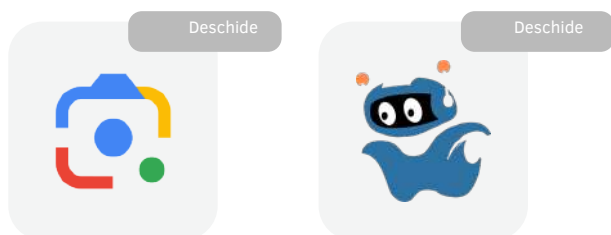
7.1 Șase pași de bază

Pasul	Ce se face?	Întrebări cheie
1. Definește afirmația	Definește afirmația specifică ce poate fi verificată. Separă afirmațiile factuale de opinii, presupuneri sau predicții.	Ce anume trebuie demonstrat sau infirmat?
2. Găsește sursele originale	Caută postarea, documentul, declarația, videoclipul sau datele inițiale, nu doar portalul care a preluat informația.	Este aceasta sursa originală sau doar o copie ori o captură de ecran?
3. Compară sursele	Caută mai multe surse independente și de încredere care relatează despre aceeași afirmație.	Verifică dacă acestea confirmă informația în mod independent sau dacă toate preiau conținutul de la aceeași sursă.
4. Verifică elementele vizuale	Efectuează căutări inverse, examinează elementele-cheie și identifică editorul, locația și videoclipul complet. Verifică etichetele și sursa conținutului generat de IA.	Este imaginea veche, provine dintr-o altă locație, este o vizualizare sau un conținut sintetic?
5. Verifică contextul	Verifică momentul și locul în care a avut loc evenimentul. Citește citatul complet și examinează ce s-a întâmplat înainte și după eveniment. Asigură-te că statisticile sunt prezentate în contextul adecvat.	A fost prezentată o informație veche sau parțială ca fiind un eveniment nou și de interes general?
6. Caută expertiză/asistență	Atunci când subiectul este de natură tehnică, consultă experți în domeniu care pot oferi sursele necesare.	Ce expert sau instituție este cel mai în măsură să verifice această afirmație?

Instrumente de verificare /7.2.

Căutare inversă a imaginilor:

Folosește Google Lens sau TinEye pentru a găsi versiuni mai vechi și pentru a identifica unde a mai fost utilizată o imagine.



Videoclipuri și materiale din surse deschise:

Folosește InVID pentru extragerea cadrelor-cheie și setul de instrumente Bellingcat (Bellingcat Toolkit) pentru metode și instrumente de verificare.



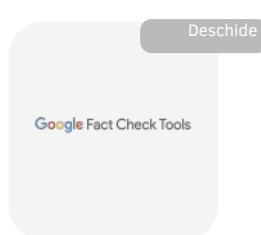
Arhive online:

Folosește Wayback Machine pentru a vizualiza pagini web modificate sau șterse.



Servicii de verificare a faptelor (fact-checking):

Caută informații despre afirmația respectivă folosind Google Fact Check Explorer și platformele locale de verificare a faptelor.



PENTRU MAI MULTE INFORMAȚII

- Manual de verificare – Verificarea conținutului digital
- Bellingcat – Set de instrumente pentru investigații online
- InVID – Plugin de verificare
- Google – Fact Check Explorer
- Internet Archive – Wayback Machine

- Albania – Faktoje
- Kosovo – Hibrid.info
- Macedonia de Nord – Truthmeter
- România – Factual.ro

8. Vulnerabilități în fața dezinformării

Vulnerabilitatea este generată de circumstanțe, nu de identitatea unei persoane

Niciun grup nu crede automat în dezinformare. Riscul crește atunci când informațiile credibile sunt indisponibile, greu de înțeles, nu sunt furnizate în limba adecvată sau ajung la oameni mai lent decât mesajele manipulative. Educația mediatică este esențială.

8.1 Exemple privind modul în care diferite grupuri pot fi expuse la dezinformare.

Grup	Când crește riscul?	Cum poate apărea?
Tineri	Atunci când știrile sunt consumate în principal prin intermediul TikTok, YouTube, al influencerilor sau al rețelelor de socializare, iar mesajul vizează identitatea, nedreptatea sau viitorul.	Viteza, videoclipurile scurte și algoritmii pot face ca sursa și dovezile justificative să fie mai puțin vizibile decât mesajul în sine.
Persoane în vârstă	Atunci când competențele digitale și cele de educație mediatică sunt limitate, în special în ceea ce privește tehnologiile care evoluează rapid, precum conținutul generat de IA și manipularea online.	Imaginile și videoclipurile generate de IA, uzurparea identității și alte forme de conținut manipulat pot fi percepute ca fiind autentice, mai ales atunci când sunt distribuite de surse familiare sau de încredere.
Comunități rurale	Atunci când presa locală este în declin, iar accesul la informații, servicii și participarea la viața comunității depind tot mai mult de platformele digitale, în timp ce oamenii rămân expuși acelorași algoritmi online și aceluiași conținut viral ca restul populației.	Lacunele informaționale pot fi exploatate prin narațiuni înșelătoare sau care generează polarizare, în special atunci când există mai puține surse locale de încredere sau oportunități de a discuta și verifica informațiile în cadrul comunității.

Comunități etnice	Atunci când comunitățile primesc informații prin intermediul unor limbi, instituții media sau ecosisteme informaționale diferite, iar accesul la informații credibile este inegal.	Narațiunile manipulative pot prezenta același eveniment în moduri diferite unor comunități diferite, consolidând stereotipurile, neîncrederea sau diviziunile sociale.
-------------------	--	--

PENTRU MAI MULTE INFORMAȚII

- Comisia Europeană – Alfabetizare mediatică
- UNICEF Innocenti – Dezinformarea digitală și copiii
- UNESCO – Platforma electronică pentru alfabetizare mediatică și informațională
- OCDE – Fapte, nu falsuri (2024)
- Rețeaua UE pentru PAC (Politica Agricolă Comună) – Alfabetizarea mediatică în zonele rurale

Răspunsuri instituționale la dezinformare /9.

DEMONTARE, PREVENIRE ȘI COMUNICARE STRATEGICĂ

Nu orice caz de dezinformare necesită același răspuns. Uneori, o afirmație falsă care circulă deja trebuie corectată. În alte cazuri, publicul trebuie pregătit înainte ca manipularea să ia amploare. Atunci când problema își are rădăcinile în neîncredere, polarizare sau lipsa de informații, este nevoie de o comunicare susținută – nu doar de un singur răspuns formal sau administrativ.



Corectare



Prevenire



Comunicare

Trei abordări pentru răspunsul la dezinformare

Abordare	Când se utilizează?
Demontarea dezinformării (debunking)	Utilizată atunci când o afirmație falsă sau înșelătoare circulă deja și poate afecta încrederea publicului sau poate dezinforma populația.
Prevenirea dezinformării (prebunking)	Utilizată atunci când subiectul, tehnica de manipulare sau momentul apariției pot fi anticipate – de exemplu, înainte de alegeri, crize, reforme, decizii privind energia sau probleme legate de identitate.
Comunicare strategică	Utilizată pentru a construi înțelegere și încredere în timp, în special atunci când problema este complexă sau afectează grupuri diferite.

9.1 Actori implicați în răspuns

Răspunsul este cel mai eficient atunci când fiecare actor își îndeplinește propriul rol. Coordonarea nu înseamnă că mass-media, instituțiile și societatea civilă trebuie să vorbească la unison. Aceasta presupune ca faptele, responsabilitățile și canalele de comunicare să fie clare și să funcționeze concertat pentru a informa publicul și a reduce răspândirea dezinformării.

Actor	Responsabilitate	Exemplu de răspuns	Ce trebuie evitat?
Mass-media	Verificarea informațiilor înainte de a amplifica anumite afirmații; includerea faptului verificat în titlu; trimiterea către documentul original; explicarea procesului de verificare.	Publicarea mesajului: „Documentul nu prevede nicio interdicție”. Apoi, explicarea articolului relevant, a datei și a domeniului de aplicare, precum și precizarea persoanelor contactate pentru comentarii.	Titluri alarmiste; dezbateri care tratează dovezile și afirmațiile nefondate ca fiind la fel de credibile.
Instituție	Publicarea din timp a informațiilor complete și utile; desemnarea unor responsabili; publicarea datelor, a termenelor și a informațiilor actualizate; recunoașterea și comunicarea aspectelor încă necunoscute.	Publicați documentul integral, un rezumat concis, cifrele cheie, datele de contact și calendarul următoarei actualizări.	Simplul enunț „Negăm acest lucru”; limbaj birocratic; răspunsuri întârziate; atacarea criticilor sau ascunderea greșelilor.
Organizații ale societății civile și verificatori de fapte (fact-checkers)	Efectuarea de verificări independente; monitorizarea narațiunilor și a actorilor implicați; transpunerea dovezilor într-un limbaj accesibil; colaborarea cu comunitățile și cu mass-media.	Compararea postării cu documentul original, publicarea metodologiei de verificare și organizarea unei scurte sesiuni cu publicul vizat.	Campanii desfășurate exclusiv online, fără a ajunge la publicul vizat; încetarea interacțiunii după un singur răspuns.
Comunitate	Ascultarea preocupărilor, transmiterea întrebărilor, îndrumarea oamenilor către dovezi credibile prin canale adecvate și sprijinirea verificării informațiilor, fără a-i umili pe cei care au crezut în afirmații false.	Un profesor, medic, jurnalist local, reprezentant religios sau lider comunitar organizează o discuție și pune oamenii în legătură cu surse credibile.	Repetarea zvonurilor fără verificare; exercitarea de presiuni asupra oamenilor pentru a avea încredere în autorități în absența dovezilor; etichetarea sau stigmatizarea unui grup întreg.

PENTRU MAI MULTE INFORMAȚII

- Comisia Europeană și UNESCO – Prevenirea și demontarea teoriilor conspirației
- Manualul privind demontarea teoriilor false (The Debunking Handbook) 2020
- OCDE – Principii de bună practică pentru răspunsurile în comunicarea publică
- OCDE – Fapte, nu falsuri (2024)
- UNESCO – Jurnalism, știri false și dezinformare

Mecanisme instituționale /10.

CINE ACȚIONEAZĂ, UNDE SE POT FACE SESIZĂRI ȘI UNDE SE ÎNCHEIE RESPONSABILITĂȚILE

Nu există o singură instituție responsabilă pentru „eliminarea dezinformării”. Responsabilitatea este partajată între autoritățile de reglementare a mass-mediei, instituțiile publice, platformele online, organele de securitate, mass-media, verificatorii de fapte (fact-checkers) și comunitățile locale. Primul pas este stabilirea locului în care a fost publicat conținutul, a prejudiciului pe care îl cauzează și a faptului dacă acesta este doar inexact sau și ilegal.

10.1 Cine este responsabil?

Actor	Ce pot face aceștia?	Limitele rolului lor
Autoritatea de reglementare a mass-mediei	Supraveghează serviciile și entitățile media în limitele mandatului său legal. Primește plângeri, monitorizează conformitatea, solicită rectificări sau aplică măsuri legale ori de reglementare în cazurile în care legea sau codul relevant au fost încălcate.	Nu este un „Minister al Adevărului”. Nu poate acționa împotriva oricărui site web, a oricărei postări sau platforme care se află în afara jurisdicției sale legale.
Instituție publică	Publică date, documente și decizii; rectifică informațiile inexacte legate de domeniul său de competență; oferă puncte de contact pentru întrebări și furnizează actualizări periodice.	Nu ar trebui să eticheteze orice critică drept dezinformare, să ascundă incertitudinile sau să înlocuiască dovezile cu autoritatea instituțională.
Poliția, procuratura și autoritățile de securitate cibernetică	Acționează în cazuri de amenințări, incitare la violență, fraudă, interferențe ilegale în sisteme informatice, furt de identitate sau campanii asociate criminalității informatice.	Nu intervin în cazul oricărei afirmații sau opinii incorecte. Intervenția penală reprezintă o ultimă soluție și necesită un temei juridic clar.
Verificatori de fapte, organizații ale societății civile și experți	Realizează verificări independente, monitorizează narațiunile, documentează rețelele de diseminare, educă publicul și facilitează legătura dintre instituții și comunități.	Nu pot emite decizii obligatorii și nici nu pot înlocui anchetele penale, autoritățile de reglementare sau instituțiile care dețin datele originale. Rolul lor rămâne unul informativ și educativ.

10.2 Unde poate fi semnalat conținutul în cele patru țări?

Țară	Mecanism instituțional	Cale practică
Albania	În cazul conținutului audiovizual, plângerile pot fi depuse la Consiliul pentru Plângeri din cadrul Autorității pentru Media Audiovizuală (AMA). Buletinele AMA precizează că portalurile online și platformele de socializare nu intră sub incidența competenței sale.	În cazul portalurilor online sau al rețelelor de socializare, solicitați o rectificare din partea editorului și raportați conținutul prin intermediul platformei. Atunci când există amenințări, fraude, defăimare sau alte încălcări ale legii, apelați la autoritatea sau mecanismul juridic adecvat.
Kosovo	Comisia Independentă pentru Media (IMC/KPM) soluționează plângerile care vizează furnizorii autorizați de servicii audio, audiovizuale și de distribuție, în conformitate cu Regulamentul KPM-2024/01. Aceasta nu are competență asupra presei scrise sau a publicațiilor online, care se autoreglementează prin intermediul Consiliului de Presă din Kosovo (KMSHK).	În cazul conținutului scris online, raportați-l platformei, solicitați o rectificare sau contactați autoritatea competentă în funcție de natura încălcării, inclusiv IMC (KPM) sau Consiliul de Presă (KMSHK), după caz.
Macedonia de Nord	Cetățenii și persoanele juridice pot depune plângeri la Agenția pentru Servicii Media Audio și Audiovizuale (AVMU) cu privire la radio, televiziune și alte aspecte care intră în sfera sa de competență.	Pentru conținutul de pe rețelele de socializare, utilizați mecanismul de raportare al platformei; în caz de încălcare a legii, contactați autoritatea competentă. AVMU, radiodifuzorul public, instituțiile și organizațiile societății civile trebuie să coopereze, menținându-și în același timp independența.

România	Consiliul Național al Audiovizualului (CNA) primește plângeri referitoare la radio, televiziune și servicii media audiovizuale. ANCOM îndeplinește rolul de coordonator al serviciilor digitale pentru punerea în aplicare a Actului privind serviciile digitale (DSA), dar nu se ocupă cu moderarea conținutului.	Conținutul trebuie raportat mai întâi prin intermediul platformei. Plângerile privind obligațiile prevăzute de DSA pot fi transmise către ANCOM, în timp ce CNA poate interveni în caz de conținut audiovizual ilegal sau de încălcare a standardelor de radiodifuziune, în limitele competenței sale legale.
---------	---	--

10.3 Mecanisme ale UE și alte mecanisme internaționale

Mecanism	Ce face acesta?	Ce trebuie să știți?
Actul privind serviciile digitale (DSA)	Impune existența unor mecanisme clare pentru raportarea conținutului ilegal, contestarea deciziilor platformelor, asigurarea transparenței și gestionarea riscurilor sistemice. Implementarea sa este supravegheată de coordonatorii naționali pentru servicii digitale și de Comisia Europeană.	Se aplică direct în statele membre ale UE, inclusiv în România. Țările candidate și potențial candidate la UE trebuie să își alinieze progresiv legislația la acquis-ul UE, inclusiv la normele relevante privind IA, ca parte a procesului de aderare la UE.
Actul UE privind inteligența artificială (AI Act)	Introduce obligații de transparență pentru anumite sisteme de IA, impunând informarea utilizatorilor atunci când interacționează cu IA și când conținutul a fost generat sau manipulat prin intermediul IA (de exemplu, deepfake-uri).	Se aplică direct în statele membre ale UE, inclusiv în România. Țările candidate și potențial candidate la UE trebuie să își alinieze progresiv legislația la acquis-ul UE, inclusiv la normele relevante privind IA, ca parte a procesului de aderare la UE.
Codul de bune practici privind dezinformarea	Include angajamente privind transparența publicității, demonetizarea, responsabilizarea utilizatorilor, verificarea faptelor și accesul cercetătorilor. Începând cu 1 iulie 2025, acesta servește drept cadru de referință în temeiul DSA.	Este un cadru voluntar pentru asumarea de angajamente și evaluare. Nu este o instanță judecătorească și nu înlocuiește legislația națională.
SEAE și Sistemul de alertă rapidă (RAS)	Serviciul European de Acțiune Externă (SEAE) monitorizează manipularea informațiilor și ingerințele din străinătate (FIMI). Sistemul de alertă rapidă facilitează schimbul de informații și coordonarea între instituțiile UE și statele membre.	Este un mecanism instituțional transfrontalier – nu un serviciu prin care cetățenii pot solicita eliminarea unei postări obișnuite de pe rețelele de socializare.

Mecanism	Ce face acesta?	Ce trebuie să știți?
EDMO	Observatorul European pentru Media Digitală (EDMO) reunește verificatori de fapte, cercetători, organizații media și experți în educația mediatică pentru a sprijini analiza, verificarea și consolidarea rezilienței.	Este o rețea profesională și de cercetare independentă, nu un organism de reglementare sau o autoritate de aplicare a legii.
OSCE, UNESCO și OCDE	Elaborează standarde și cercetări și derulează programe de educație mediatică, orientări privind comunicarea publică și sprijin pentru instituțiile mass-media și cele publice. De asemenea, OSCE promovează libertatea mass-mediei și libertatea de exprimare.	Acestea consolidează capacitățile și cooperarea, dar nu înlocuiesc mecanismele naționale de soluționare a plângerilor sau instanțele de judecată.

PENTRU MAI MULTE INFORMAȚII

- Albania – Formulare de plângere AMA
- Kosovo – Regulamentul IMC 2024/01 privind soluționarea plângerilor
- Macedonia de Nord – Plângeri AVMU
- România – Portalul de petiții CNA
- România – ANCOM și plângerile în temeiul Actului privind serviciile digitale (DSA)
- Comisia Europeană – Actul privind serviciile digitale
- Comisia Europeană – Codul de bune practici privind dezinformarea
- SEAE – Integritatea informației și combaterea FIMI
- EDMO – Observatorul European pentru Media Digitală
- Comisia Europeană – Convenția de la Aarhus și UE
- Comisia Europeană – Dezinformarea privind schimbările climatice

Partea a III-a.

Instrumente practice
pentru practicieni



Anexa 1: Glosar

Acest glosar explică conceptele și terminologia cheie utilizate în cadrul setului de instrumente. Este conceput ca un instrument de consultare rapidă pentru a ajuta cititorii să înțeleagă termenii tehnici și conceptele discutate în capitole și în exercițiile practice.

Termen	Definiție	Sursă
Algoritm	Sucesiune finită de reguli formale (operații logice, instrucțiuni) care permite obținerea unui rezultat pe baza unor elemente de intrare. Această succesiune poate face obiectul unui proces de execuție automatizat și se poate baza pe modele concepute prin învățare automată (machine learning).	Consiliul Europei
Inteligență artificială	Un ansamblu de științe, teorii și tehnici care au ca scop reproducerea, de către o mașină, a capacităților cognitive ale unei ființe umane. Evoluțiile actuale vizează posibilitatea de a încredința unei mașini sarcini complexe, delegate anterior unei persoane.	Consiliul Europei
Chatbot	Agent conversațional care poartă un dialog cu utilizatorul (de exemplu: roboți empatici disponibili pentru pacienți sau servicii de conversație automatizate în relația cu clienții).	Consiliul Europei
„Cheap fakes” (Falsuri ieftine)	Un „cheap fake” este o manipulare audiovizuală creată cu ajutorul unor programe informatice ieftine și ușor accesibile (sau chiar fără niciun program specializat). Aceste falsuri pot fi realizate prin Photoshop, folosind sosii sau prin recontextualizarea, accelerarea ori încetinirea secvențelor video.	OSCE
Clickbait	Clickbait-ul se referă la un titlu senzationalist care încurajează o persoană să acceseze un link către un articol, o imagine sau un videoclip. În loc să prezinte fapte, titlurile de tip clickbait apelează adesea la emoții și curiozitate.	OSCE
Eroarea de confirmare	Biasul de confirmare descrie tendința noastră intrinsecă de a observa, de a ne concentra asupra și de a acorda o mai mare credibilitate dovezilor care sunt în concordanță cu convingerile noastre existente.	The Decision Lab
Contaminarea datelor de antrenare (data poisoning)	Compromiterea datelor este un tip de atac cibernetic în care actorii malițioși manipulează sau corup datele de antrenament utilizate pentru dezvoltarea modelelor de inteligență artificială (IA) și de învățare automată (ML).	IBM

Termen	Definiție	Sursă
Demontarea unui mit/fals (Debunking)	Demonstrarea faptului că o informație este falsă și prezentarea adevărului.	Comisia Europeană
Deepfake	Conținut audio sau vizual manipulat ori sintetic care pare autentic și în care apar persoane despre care se pare că spun sau fac ceva ce nu au spus sau făcut niciodată; acest conținut este produs utilizând tehnici de inteligență artificială, inclusiv învățarea automată (machine learning) și învățarea profundă (deep learning).	OSCE
Dezinformare	Informații false sau fabricate, create în mod deliberat pentru a prejudicia o persoană, un grup social, o organizație sau o țară.	OSCE
Cameră de ecou / Bulă de filtrare	Termenii „cameră de ecou” (echo chamber) și „bulă de filtrare” (filter bubble) se referă la fenomene prin care utilizatorii de media sunt expuși doar la conținut care le consolidează opiniile sociale și politice existente, precum și la hiper-personalizarea informațiilor. Cercetările sugerează că persoanele din medii omogene din punct de vedere moral sunt mai predispuse să recurgă la mijloace radicale pentru a se apăra pe sine și valorile în care cred.	OSCE
Aplicații de mesagerie criptată (EMA)	Aplicațiile de mesagerie criptată (EMA) oferă adesea criptare de la un capăt la altul (end-to-end), asigurând astfel că doar expeditorul și destinatarul pot accesa conținutul mesajelor. Fiind o alternativă gratuită la alte forme de comunicare prin text, video și audio, EMA permit utilizatorilor să comunice în siguranță cu alte persoane într-un spațiu privat, fără teama ca acest conținut să fie accesat de o terță parte – inclusiv de platformele respective.	Universitatea din Texas la Austin
Manipularea informațiilor și ingerințele din străinătate (FIMI)	Manipularea informațiilor și ingerințele din străinătate (FIMI) descriu un tipar de comportament, în mare parte legal, care amenință sau are potențialul de a afecta negativ valorile, procedurile și procesele politice. O astfel de activitate are un caracter manipulator și este desfășurată în mod intenționat și coordonat de actori statali sau non-statali, inclusiv prin intermediul unor actori delegați (proxies), atât în interiorul, cât și în afara propriului teritoriu.	SEAE (Serviciul European de Acțiune Externă)
Halucinație (IA)	Atunci când un sistem algoritmic generează informații care par plauzibile, dar sunt, în realitate, inexacte sau înșelătoare, specialiștii în informatică numesc acest fenomen „halucinație IA”.	The Conversation

Termen	Definiție	Sursă
Spălarea informațiilor	Spălarea informațiilor (IL) este o strategie utilizată de actori ostili în cadrul unei campanii de influențare prin intermediul informațiilor. În acest proces, informațiile false sau înșelătoare sunt legitimate prin intermediul unei rețele de intermediari care aplică treptat o serie de tehnici pentru a le distorsiona și pentru a ascunde sursa originală.	Centrul de Excelență NATO pentru Comunicare Strategică (NATO StratCom COE)
Dezordine informațională	Dezordinea informațională înglobează conceptele de dezinformare, informație eronată (misinformation) și informație malițioasă (malinformation). Se manifestă prin stabilirea unor legături false, conținut înșelător, context fals, conținut care uzurpă o identitate, conținut manipulat și conținut fabricat, adesea prezentate sub formă de satiră sau parodie.	OSCE
Informație malițioasă (Malinformation)	Informație bazată pe realitate, dar utilizată pentru a cauza prejudicii unei persoane, unui grup social, unei organizații sau unei țări.	OSCE
Informație eronată (Misinformation)	Informație falsă, dar care nu a fost creată cu intenția de a cauza prejudicii.	OSCE
Pre-bunking (Prevenirea prin informare prealabilă)	Avertizarea din timp cu privire la tentativele de manipulare sau la strategiile tipice de inducere în eroare – o practică tot mai des utilizată de verificatorii de fapte (fact-checkers), autorități sau școli.	Comisia Europeană
Propagandă	Concept apropiat de cel de dezinformare, dar considerat adesea ca vizând într-o manieră mai fățișă latura emoțională.	OSCE

Anexa 2: Exerciții practice

Această anexă oferă exerciții practice gata de utilizare pentru specialiștii care lucrează cu cetățeni, studenți, tineri jurnaliști, educatori și organizații ale societății civile. Activitățile sunt concepute pentru a consolida gândirea critică și reziliența în fața dezinformării și pot fi adaptate pentru diverse categorii de public, subiecte și contexte de instruire.

CINCI EXERCIȚII PENTRU ATELIERE

01

Un eveniment – relatări diferite

02

Verificarea imaginilor – reale, false sau înșelătoare?

03

Emoția din spatele poveștii

04

Compararea răspunsurilor oferite de chatbotii IA (inspirat de analiza comparativă a răspunsurilor chatbot-urilor AI realizată de Hibrid.info)

05

Spălarea informațiilor: Cine a spus-o primul?

Exercițiul 1: Un eveniment – relatări diferite



Obiectiv:

Înțelegerea modului în care diferite instituții media pot relata același eveniment în moduri diferite, prin alegerea titlului, a surselor, a limbajului, a imaginilor și a informațiilor incluse sau omise.



Grup-țintă:

Cetățeni, studenți, tineri jurnaliști.



Timp necesar:

45 de minute (15 minute – analiză în grup; 30 de minute – discuție în grup)



Materiale necesare:

Trei sau patru articole de știri din surse media diferite care relatează același eveniment. (Alternativă: postări pe Facebook sau declarații publice ale unor personalități diferite care comentează același eveniment.)

Exercițiul 1: Un eveniment – relatări diferite

Instrucțiuni:

- Împărțiți participanții în grupuri mici.
- Oferiți fiecărui grup articolele sau postările de pe rețelele de socializare selectate.
- Rugați participanții să analizeze materialele timp de 10–15 minute, folosind întrebările de mai jos.
- Reuniți grupurile pentru o discuție moderată.

Întrebări pentru discuție:

- Cum este transmis mesajul principal prin intermediul titlului?
- Ce fapte sunt incluse în fiecare articol?
- Sunt omise informații importante?
- Există diferențe în ceea ce privește alegerea cuvintelor sau tonul? Dacă da, cum influențează acestea percepția dumneavoastră asupra evenimentului?
- Ce surse sunt citate? Sunt reprezentate perspective multiple?
- Lipsesc voci sau părți interesate importante?
- Comparați imaginile care însoțesc fiecare articol. Ce mesaj sau emoție transmit acestea?
- Care articol oferă cel mai mult context pentru a ajuta cititorii să înțeleagă problema?
- Reflecție: Ce fapt, perspectivă sau context important ați fi ratat dacă ați fi citit un singur articol?

Concluzia facilitatorului:

Încheiați reamintind participanților că părtinirea mediatică nu se limitează la publicarea de informații false. Aceasta poate apărea și prin selectarea faptelor, formularea titlurilor, alegerea imaginilor, vocile incluse sau excluse și contextul general oferit. Compararea mai multor surse credibile îi ajută pe cetățeni să își formeze o înțelegere mai echilibrată și mai bine informată a evenimentelor publice.

Exercițiul 2: Verificarea imaginilor – reale, false sau înșelătoare?



Obiectiv:

Instruirea participanților în utilizarea unor instrumente practice de verificare pentru a evalua autenticitatea și contextul imaginilor înainte de a le distribui sau de a se baza pe ele.



Grup-țintă:

Cetățeni, studenți, tineri jurnaliști.



Timp necesar:

35 de minute (10 minute – demonstrația facilitatorului privind instrumentele de verificare a imaginilor; 10 minute – verificarea imaginilor, individual sau în grup; 15 minute – discuții și reflecție).



Materiale necesare:

Patru sau cinci imagini (inclusiv imagini autentice, generate de IA, manipulate și imagini autentice prezentate în afara contextului).

Laptopuri, computere sau smartphone-uri cu acces la internet (un dispozitiv pentru fiecare participant sau grup).

Exercițiul 2: Verificarea imaginilor – reale, false sau înșelătoare?

Instrucțiuni:

- Facilitatorul începe cu o demonstrație de 10 minute, arătând participanților cum să utilizeze unul sau mai multe instrumente de verificare a imaginilor (de exemplu, Google Lens, InVID–WeVerify sau vera.ai) pentru a verifica conținutul vizual.
- Oferiți fiecărui participant sau grup același set de patru sau cinci imagini.
- Solicitați participanților să utilizeze instrumentele de verificare pentru a stabili dacă fiecare imagine este: autentică; generată de IA sau manipulată digital; sau autentică, dar prezentată într-un context înșelător.
- Participanții trebuie să noteze dovezile găsite și să explice pe scurt cum au ajuns la concluziile respective.
- Încheiați cu o discuție moderată în care se compară rezultatele obținute, metodele de verificare utilizate și eventualele dificultăți întâmpinate.

Întrebări pentru discuție:

- V-a surprins vreunul dintre rezultatele verificării?
- Care imagine a fost cel mai greu de verificat?
- Ați fi ajuns la aceeași concluzie fără a utiliza instrumentele de verificare?
- Ce pași veți urma înainte de a distribui imagini online pe viitor?

Concluzia facilitatorului:

Progresele în domeniul inteligenței artificiale și al tehnologiilor de editare digitală au făcut posibilă crearea unor imagini care par extrem de realiste, dar care sunt, de fapt, generate de IA, manipulate digital sau prezentate în afara contextului. Pe măsură ce conținutul vizual devine tot mai convingător, simpla bazare pe aspectul vizual nu mai este suficientă.

Exercițiul 3: Emoția din spatele poveștii



Obiectiv:

Încurajarea participanților să gândească critic cu privire la rolul pe care îl joacă emoțiile, crizele, stereotipurile și convingerile preexistente în a face dezinformarea convingătoare. Analizând exemple reale, participanții învață să recunoască aceste tehnici, să înțeleagă modul în care pot fi utilizate pentru a influența opinia publică și a promova anumite narațiuni sau agende, precum și să conștientizeze importanța bazării pe fapte și informații verificate – și nu pe emoții – atunci când evaluează și distribuie conținut.



Grup-țintă:

Cetățeni, studenți, tineri jurnaliști.



Timp necesar:

45 de minute (15 minute – citirea și analizarea articolelor în grup; 30 de minute – discuții și reflecție în grup).



Materiale necesare:

Două exemple de articole de știri sau postări pe rețelele de socializare false ori înșelătoare, care exploatează anumite emoții, sensibilități politice, crize sau aspecte ale identității pentru a influența opinia publică sau pentru a încuraja răspândirea dezinformării.

Exercițiul 3: Emoția din spatele poveștii

Instrucțiuni:

- Împărțiți participanții în grupuri mici.
- Oferiți fiecărui grup aceleași două exemple de articole de știri sau postări pe rețelele de socializare false ori înșelătoare.
- Solicitați participanților să citească cu atenție fiecare exemplu și să îl analizeze folosind întrebările de discuție de mai jos.
- Încurajați participanții să identifice emoțiile, sensibilitățile politice, crizele sau problemele legate de identitate pe care conținutul încearcă să le exploateze, precum și orice tehnici de persuasiune utilizate pentru a influența cititorii.
- Invitați participanții să analizeze dacă respectivul conținut consolidează „biasul de confirmare” (confirmation bias), contribuie la formarea unei „camere de ecou” (echo chamber) sau a unei „bule de filtrare” (filter bubble) ori face apel la convingeri sau prejudecăți preexistente (a se vedea Glosarul – Anexa I).
- Reuniți grupurile pentru o discuție moderată, încurajând fiecare grup să își prezinte observațiile și să își compare concluziile.

Întrebări pentru discuție:

- Care este mesajul sau narațiunea principală pe care conținutul încearcă să o transmită?
- Ce emoții încearcă să stârnească acest conținut (de exemplu: frică, furie, indignare, speranță, mândrie, incertitudine, empatie sau neîncredere)?
- Ce cuvinte, imagini sau expresii sunt folosite pentru a crea această reacție emoțională?
- Exploatează conținutul o criză actuală, o sensibilitate politică sau o diviziune socială? Dacă da, în ce mod?
- Face conținutul apel la aspecte culturale, naționale, etnice, religioase sau alte aspecte ale identității? Cum sunt acestea utilizate pentru a consolida mesajul?
- Prezintă un anumit grup, o instituție sau o comunitate drept o amenințare, o victimă sau un inamic? De ce ar putea fi acest lucru convingător?

Exercițiul 3: Emoția din spatele poveștii

- Pare conținutul să consolideze convingeri sau prejudecăți existente? Ar putea contribui acest lucru la „biasul de confirmare” (confirmation bias)?
- Ar putea contribui acest tip de conținut la crearea unei „camere de ecou” (echo chamber) sau a unei „bule de filtrare” (filter bubble)? De ce da sau de ce nu?
- De ce crezi că oamenii ar putea crede sau distribui acest conținut?
- Ce informații sau surse ai consulta înainte de a accepta sau de a distribui afirmațiile din articol sau din postare?

Concluzia facilitatorului:

- Oamenii nu distribuie întotdeauna informații false pentru că le consideră adevărate. Ei le pot distribui și pentru a-și exprima apartenența politică, pentru a susține un anumit grup sau o cauză, pentru a critica adversari percepuți sau pentru a obține aprobare socială. Înainte de a distribui o informație, nu te întreba doar: „Este adevărată?” ci și: „De ce o distribui?” (Sursă: American Psychological Association: <https://www.apa.org/topics/journalism-facts/how-why-misinformation-spreads>)

Exercițiul 4: Compararea răspunsurilor oferite de chatbotii IA (inspirat de analiza comparativă a răspunsurilor chatbot-urilor AI realizată de Hibrid.info)



Obiectiv:

Ajutarea participanților să înțeleagă modul în care chatbot-urile AI generează răspunsuri pe baza unor tipare învățate din seturi mari de date, mai degrabă decât prin raționament independent sau verificarea faptelor. Prin compararea răspunsurilor de la diferite chatbot-uri AI, participanții vor explora modul în care datele de antrenament, generarea de text bazată pe predicție, halucinațiile AI și contaminarea datelor (data poisoning) pot influența acuratețea, caracterul complet și fiabilitatea conținutului generat de AI.



Grup-țintă:

Cetățeni, studenți, tineri jurnaliști, educatori și organizații ale societății civile (la nivel local/de bază).



Timp necesar:

45 de minute (15 minute – generarea răspunsurilor chatbot-urilor AI; 30 de minute – compararea răspunsurilor, verificarea afirmațiilor cheie și discutarea concluziilor).



Materiale necesare:

Un computer, o tabletă sau un smartphone cu acces la internet pentru fiecare grup
Acces la versiunile gratuite ale chatbot-urilor AI, precum ChatGPT, Microsoft Copilot, Claude, Grok și DeepSeek

Exercițiul 4: Compararea răspunsurilor oferite de chatbotii IA (inspirat de analiza comparativă a răspunsurilor chatbot-urilor AI realizată de Hibrid.info)

Materiale necesare — continuare

Aceleași solicitări sau întrebări pentru toți participanții (sunt sugerate 5 categorii de solicitări: Solicitarea 1: Cunoștințe factuale (pentru a evalua acuratețea); Solicitarea 2: Întrebare politică provocatoare (pentru a evalua echilibrul și neutralitatea); Solicitarea 3: Găsirea unor surse de încredere (pentru a evalua fiabilitatea surselor); Solicitarea 4: Narațiune comună de dezinformare (pentru a evalua modul în care răspunde la afirmații înșelătoare), de exemplu: Este adevărat că aderarea la UE înseamnă pierderea suveranității naționale?; Solicitarea 5: Predicția viitorului (pentru a evidenția limitările IA în ceea ce privește analiza complexă și realizarea de predicții))

Instrucțiuni:

- Împărțiți participanții în grupuri mici și oferiți fiecărui grup acces la chatbot-urile IA selectate.
- Atribuiți tuturor grupurilor aceeași solicitare sau o solicitare din categoriile sugerate.
- Solicitați fiecărui grup să introducă exact aceeași solicitare în cel puțin trei chatbot-uri IA diferite (sau mai multe, acolo unde este posibil).
- Comparați răspunsurile analizându-le și răspunzând la întrebările de mai jos.

Întrebări pentru discuții:

- Au fost răspunsurile identice sau diferite? În ce mod?
- Ce ați observat în legătură cu răspunsurile chatbot-urilor la întrebările despre predicții? Acest lucru schimbă modul în care priviți modul în care IA generează răspunsuri?
- A părut vreun chatbot mai echilibrat sau mai neutru decât celelalte? De ce?
- A exprimat vreun chatbot incertitudine sau și-a recunoscut limitările, ori a răspuns cu încredere chiar și atunci când informația era incertă?
- Pe baza răspunsurilor, puteți identifica exemple de halucinații ale IA sau posibile efecte ale „otrăvirii datelor” (data poisoning)? (Consultați Glosarul – Anexa I.)

Perspectiva facilitatorului:

Exercițiul 4: Compararea răspunsurilor oferite de chatbotii IA (inspirat de analiza comparativă a răspunsurilor chatbot-urilor AI realizată de Hibrid.info)

- Chatbot-urile IA generează răspunsuri prezicând cea mai probabilă succesiune de cuvinte pe baza unor tipare învățate din seturi mari de date; ele nu raționează, nu înțeleg și nu verifică informațiile în mod independent. Prin urmare, diferiți chatboti pot oferi răspunsuri diferite la aceeași întrebare, pot prezenta informații inexacte cu convingere (halucinații ale IA) sau pot reflecta prejudecăți prezente în datele utilizate pentru antrenarea lor. De asemenea, poate apărea fenomenul de contaminare a datelor (data poisoning). Astfel, conținutul generat de IA ar trebui considerat un punct de plecare util pentru cercetare, însă informațiile importante trebuie întotdeauna verificate prin surse fiabile și independente.

Exercițiul 5: Spălarea informațiilor: Cine a spus-o primul?



Obiectiv:

Ajutarea participanților să înțeleagă modul în care spălarea informației poate conferi credibilitate unor informații false sau înșelătoare pe măsură ce acestea sunt preluate și repetate de diverse surse. Participanții vor învăța să urmărească traseul unei informații până la sursa sa originală.



Grup-țintă:

Cetățeni, studenți, tineri jurnaliști și organizații ale societății civile (la nivel local/de bază).



Timp necesar:

45 de minute (30 de minute – Urmărirea traseului informației; 15 minute – Discutarea concluziilor).



Materiale necesare:

Un studiu de caz în format digital care conține aceeași afirmație publicată de mai multe surse. Un traseu al informației pregătit în prealabil pentru facilitator (care va fi prezentat în etapa de analiză/debriefing).

Un computer, o tabletă sau un smartphone cu acces la internet.
Foi pentru notițe și instrumente de scris.

Exercițiul 5: Spălarea informațiilor: Cine a spus-o primul?

Instrucțiuni:

- Împărțiți participanții în grupuri mici.
- Oferiți fiecărui grup același studiu de caz în format digital.
- Solicitați participanților să investigheze afirmația și să reconstituie traseul informației, identificând sursa inițială a acesteia și modul în care s-a propagat prin diverse surse.
- Încurajați participanții să facă distincția între relatarea originală și sursele care doar au preluat/repetat afirmația respectivă.
- După finalizarea investigației, invitați fiecare grup să își prezinte concluziile.
- Ulterior, facilitatorul prezintă traseul informației pregătit în prealabil, îl compară cu concluziile participanților și coordonează discuția folosind întrebările de ghidaj de mai jos.

Întrebări pentru discuție:

- În ce moment informația a început să pară credibilă? De ce?
- Ce a făcut ca informația să pară demnă de încredere: sursa originală, persoana care a distribuit-o sau faptul că a fost reluată de mai multe surse?
- De ce credeți că anumite persoane, organizații sau instituții media au ales să distribuie sau să reia informația respectivă?
- Pe baza acestui exercițiu, cum ați explica conceptul de „spălare a informațiilor” cu propriile cuvinte?

Concluzii pentru facilitator:

- „Spălarea informațiilor” este un proces prin care o informație capătă treptat credibilitate pe măsură ce circulă între diverse surse și audiențe. Acest proces poate fi intenționat – utilizat pentru a legitima o anumită narațiune – sau neintenționat, atunci când persoane sau organizații reiau informația fără a-i verifica sursa. Frecvența cu care este repetată o afirmație nu trebuie confundată niciodată cu o dovadă a acurateței acesteia. Trebuie să ne întrebăm întotdeauna: Cine a spus acest lucru prima dată?

Anexa 3: Resurse pentru practicieni privind identificarea și combaterea dezinformării anti-UE și anti-occidentale

Această anexă reunește o selecție de instrumente, platforme și resurse europene și internaționale de încredere, menite să sprijine practicienii în identificarea, analizarea, verificarea și combaterea dezinformării anti-UE și anti-occidentale. Resursele pot fi utilizate pentru cercetare, formare, verificarea faptelor (fact-checking), educație mediatică și conceperea unor activități de conștientizare.

EUvsDisinfo (SEAE)

Platforma principală a Serviciului European de Acțiune Externă (SEAE) pentru creșterea gradului de conștientizare cu privire la manipularea informațiilor și ingerințele străine (FIMI). Aceasta oferă o bază de date (cu funcție de căutare) a cazurilor de dezinformare, analize ale tehnicilor de manipulare și ale narațiunilor, resurse educaționale și studii menite să consolideze reziliența în fața manipulării informațiilor.
www.euvdisinfo.eu

Ghid practic SEAE: Cum să detectați și să analizați dezinformarea/FIMI bazată pe identitate

Un ghid practic elaborat de Serviciul European de Acțiune Externă (SEAE), care oferă metodologii și tehnici bazate pe surse deschise de informații (OSINT) pentru detectarea, analizarea și documentarea dezinformării bazate pe identitate, precum și a manipulării informațiilor și ingerințelor străine (FIMI). Include fluxuri de lucru pentru investigații, bune practici și un catalog de instrumente OSINT disponibile gratuit pentru colectarea probelor, verificarea informațiilor, trasarea surselor, analiza coordonării și evaluarea impactului.
<https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/2024/EEAS-DataTeam-OsintGuidelines-04-Digital.pdf>

Resurse pentru practicieni — continuare

Observatorul European pentru Media Digitală (EDMO)

O platformă europeană care reunește verificatori de fapte, cercetători, experți în educație mediatică, organizații media și platforme online pentru a consolida colaborarea împotriva dezinformării online. Prin intermediul unei rețele de huburi naționale și multinaționale din întreaga Europă, EDMO sprijină cercetarea, verificarea faptelor, educația mediatică și analiza bazată pe dovezi, pentru a îmbunătăți înțelegerea peisajului în continuă schimbare al dezinformării.
<https://edmo.eu/>

EU DisinfoLab

O organizație europeană independentă, non-profit, dedicată înțelegerii și combaterii dezinformării. EU DisinfoLab realizează cercetări, dezvoltă instrumente practice și resurse tehnice, publică analize privind amenințările emergente legate de dezinformare și sprijină colaborarea între cercetători, jurnaliști, societatea civilă și factorii de decizie pentru a consolida integritatea informației și reziliența democratică.
www.disinfo.eu

Centrul de Excelență NATO pentru Comunicare Strategică (NATO StratCom COE)

Un centru de excelență multinațional, acreditat de NATO, care consolidează capacitățile de comunicare strategică în cadrul Alianței și al țărilor partenere. Prin cercetare, analiză, instruire și orientări practice, Centrul oferă expertiză privind manipularea informațiilor și ingerințele străine (FIMI), operațiunile de influențare, amenințările hibride, tehnologiile emergente și reziliența democratică, sprijinind guvernele, cercetătorii și practicienii în adaptarea la mediul informațional în continuă schimbare.
<https://stratcomcoe.org/>

Centrul European de Excelență pentru Combaterea Amenințărilor Hibride (Hybrid CoE)

Un centru internațional de excelență autonom care consolidează capacitățile statelor participante, ale Uniunii Europene și ale NATO de a preveni și contracara amenințările hibride. Prin cercetare, analiză, instruire, exerciții și rețele de experți, Hybrid CoE oferă expertiză practică privind influența hibridă, ingerințele străine, reziliența, competiția strategică și provocările emergente în domeniul securității.
<https://www.hybridcoe.fi/>

Resurse pentru practicieni — continuare

Bad News Game

„Bad News Game” este o inițiativă premiată de combatere a știrilor false, menită să dezvolte reziliența psihologică împotriva dezinformării online. Această inițiativă constă într-un joc cu impact social, bazat pe teorii științifice, dezvoltat în colaborare cu colectivul media olandez DROG și agenția de design grafic Gusmanson.

<https://www.sdmlab.psychol.cam.ac.uk/research/bad-news-game>
www.getbadnews.com

Harmony Square

Dezvoltat în urma unei colaborări între colectivul media olandez DROG, agenția de design Gusmanson, Park Advisors, Centrul pentru Angajament Global (Global Engagement Center) din cadrul Departamentului de Stat al SUA și Departamentul pentru Securitate Internă al SUA, „Harmony Square” este un joc online gratuit, cu o durată de 10 minute, conceput pentru a construi reziliența împotriva dezinformării politice. Jucătorii intră în rolul unui coordonator de campanie de dezinformare pentru a învăța cum sunt utilizate în practică tehnicile comune de manipulare, inclusiv trolling-ul, manipularea emoțională, narațiunile conspiraționiste, polarizarea și amplificarea artificială. Studiile au demonstrat că jocul îmbunătățește capacitatea utilizatorilor de a recunoaște conținutul manipulator și le reduce disponibilitatea de a-l distribui.

<https://misinforeview.hks.harvard.edu/article/breaking-harmony-square-a-game-that-inoculates-against-political-misinformation/>
<https://harmonysquare.getbadnews.com/>

Resurse pentru practicieni — continuare

InVID & WeVerify

O extensie gratuită pentru browser care oferă un set cuprinzător de instrumente de verificare pentru jurnaliști, verificatori de fapte (fact-checkers), cercetători și alți profesioniști din domeniu. Acesta facilitează verificarea imaginilor și a videoclipurilor prin funcționalități precum căutarea inversă a imaginilor, extragerea cadrelor-cheie, analiza metadatelor, analiza forensică a imaginilor, OCR (recunoașterea optică a caracterelor), căutările multi-platformă și analiza contextuală. Dezvoltat inițial în cadrul proiectelor InVID și WeVerify, pluginul continuă să fie întreținut și extins prin inițiativa vera.ai, finanțată de UE.

<https://www.invid-project.eu/tools-and-services/invid-verification-plugin/>

Vera.ai

Un proiect de cercetare și inovare finanțat de UE, care a dezvoltat instrumente și servicii bazate pe inteligența artificială pentru analizarea și verificarea dezinformării și a conținutului manipulat. Rezultatele sale includ instrumente practice de verificare, materiale de instruire, publicații, seturi de date și demonstrații menite să sprijine jurnaliștii, verificatorii de fapte (fact-checkers), cercetătorii și alți specialiști în detectarea și analizarea manipulării digitale.

<https://www.veraai.eu/home>

Mulțumiri

Dorim să ne exprimăm sincera apreciere față de toți participanții la atelierul regional „Identificarea și contracararea dezinformării anti-UE și anti-occidentale”, desfășurat în perioada 20–21 mai 2026 la Pristina, pentru împărtășirea expertizei, a experiențelor practice și a recomandărilor lor. Contribuțiile acestora au jucat un rol esențial în conturarea structurii inițiale și a direcției generale a setului de instrumente.

Le mulțumim:

Prenume	Nume de familie	Funcție
Andrei	Macsut	Cercetător senior – Societatea Academică din România (SAR)
Arben	Hajredinaj	Șef interimar al Secției Media – Misiunea OSCE în Kosovo
Arjan	Dyrmishi	Director executiv – Centrul pentru Studiul Democrației și Guvernanței (CSDG)
Blerta	Tuci	Director – EU Policy Hub
Cristian	Ghinghes	Director de programe – Societatea Academică din România (SAR)
Dardan	Kocani	Coordonator de teren pentru Kosovo – Global Initiative
David	Marchesin	Ofițer politic – Ambasada Franței în Kosovo
Dejan	Georgievski	Președintele Centrului pentru Dezvoltarea Mass-Media
Džemal	Ćalaković	Ofițer principal de proiect – Consiliul Europei
Enisa	Kasemi	Ofițer de comunicare și informare – Biroul Uniunii Europene în Kosovo
Festim	Rizanaj	Cercetător – hibrid.info
Fitim	Gashi	Director executiv – Sbunker
Florian	Smajli	Cercetător – Institutul de Drept din Kosovo (KLI)
Goran	Lefkov	Președinte – Centrul pentru Jurnalism de Investigație SCOOP Macedonia

Mulțumiri — continuare

Prenume	Nume de familie	Funcție
Gzim	Shala	Cercetător juridic principal – Institutul de Drept din Kosovo (KLI)
Jasna	Bachovska Nedik	Profesor universitar – Facultatea de Drept „Iustinianus Primus” din cadrul Universității „Sfinții Chiril și Metodiu” (UKIM) din Skopje
Kristina	Atovska	Jurnalistă de investigație
Manuella	Markaj	Manager de program – Institutul de Drept din Kosovo (KLI)
Nichola	Howson	Șef adjunct – Consiliul Europei
Nino	Strati	Coordonator de proiect – Centrul pentru Studiul Democrației și Guvernanței (CSDG)
Qemajl	Marmullakaj	Cercetător principal – Institutul de Drept din Kosovo (KLI)
Roden	Hoxha	Director executiv – Albanian Quality Journalism
Sara	Cela	Lider al hub-ului din Tirana pentru inițiativa „Young AI Leaders”
Simona	Ernu	Director executiv – Societatea Academică din România (SAR)
Stole	Naumov	Redactor la postul național de radio Kanal 77
Vesna	Kolovska	Președinte Media Plus
Xhelal	Neziri	Președinte – Institutul Balcanic pentru Media și Democrație (BIRC)
Zoran	Ivanov	Fost președinte – Centrul de Jurnalism de Investigație SCOOP Macedonia

Set regional de instrumente
pentru identificarea și combaterea
dezinformării anti-UE și anti-occidentale

2026